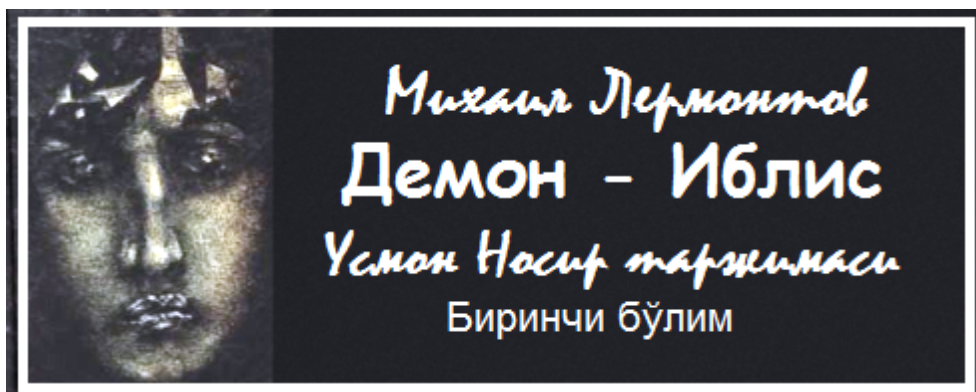

Mixail Lermontov. Demon (Iblis). Birinchi bo'lim

Tuzuvchi: Asilbek Mustafoulov | @BOOKS_KITOB kanalidan maxsus

Усмон Носир қисқа ҳаётида беш шеърий китоб, бир достон, бир шеърий драма ёзиб қолдирди. Бу китоблар ичида, айниқса, «Юрак», «Меҳрим» деб аталган икки тўплам Усмон Носир ижодининг қўш чўққиси ҳисобланади. Пушкиннинг «Боғчасарой фонтани», Лермонтовнинг «Демон» («Иблис») асарларини ўзбек тилига юксак маҳорат билан таржима қилди. Шоир қилган таржималар бу мушкул санъатнинг ёрқин намуналари сифатида янги авлод таржимонлари учун маҳорат мактаби бўлиб хизмат қилиши шак-шубҳасиздир.

Михаил Лермонтов ДЕМОН (ИБЛИС) Усмон Носир таржимаси

Биринчи бўлим

I

Қувғинди рух, қайғули Демон
Гуноҳкор ер узра учарди.
Масъуд кунлар хаёли шу он
Кўз олдидан бир-бир ўтарди:
Малак эди тоза ва маъсум,
Хандон эди арши-аълода.

Ҳатто юлдуз мовий самода
Айлар эди унга табассум.
Ташна боқар эди ҳар замон
Олов сайёралар диёри,
Қуюқ туманларнинг қўйнидан
Аста кечган карвонлар сари.

У замонлар, даргоҳи улуғ
Худовандни севар, инонар
Эди. На кин, на шубҳаси бор
Бу бахтиёр ва тўнғич махлуқ!
Бекор, бекурд кечган асрлар
Васвасага солмаган, имон
Тоза эди... Тағин нималар...
Эслагани йўқ эди имкон!
II

Жаҳон дашти ичра беватан
Кезар сарсон, қувилган наби.
Йиллар ўтар, яна йиллардай
Навбат кетар, минутлар каби.
Шод эмас у, ки ерда хоқон
Фанони дер, истар фароғат,
Шунинг учун ҳар ерда, ҳамон
Завқ олмасдан, сочар шарорат.
Санъатининг чеки йўқ кўкдай,
Хоҳишига қаршилиқ кўрмай
Шунча кезди, шунчалик юрди...
Сўнг ниҳоят, кўнглига урди.

III

Гўзал Кавказ осмони — шиша,
Қанот қоқар жаннат матруди.
Пастда Казбек. Унда ҳамиша
Қор ярқирар — олмос худуди.
Чуқур жарда илон инидек
Гирдоб ўраб кўринар Дарёл.
Елкасида кўпик—бароқ ёл
Худди шердай сакрайди Терек.
Уйноқи сув қўнғироқ чалар...

Тоғ тепада кезган жонивор
Кўкда учган паррандаки бор
Ҳаммаси ҳам ҳайратда қолар.
Елкан каби осмонда юзган
Енгил қанот, олтин булутлар
Уни бирга олис жанубдан
Шимол ёққа кузатиб борар...

Зумрад дарё оқар тўхтамай;
Тепасида буюк қоялар
Тўлқинлардан кўнгил узолмай
Бош солишиб мудраб қоларлар.
Салқин Кавказ дарвозасида
Дев қоровул каби баланддан
Миноралар тоғ ёқасида
Чирой билан очилган эди.

Аммо, мағрур Иблис кўнгилсиз

Хаёллари сочилган эди:
Нафрат ёғар ҳар нигоҳидан,
Тилларида аччиқ ҳақорат,
Рози бўлмай ўз оллоҳидан
Ғазабланар эди у, фақат.

IV

Кўз ўнгида борди бир диёр:
Жаннат каби гўзал Гуржистон.
Майса-гилам ёзган водийлар
Гўё чаман-чаман гулистон.
Кумуш каби булоқлар жўшқин
Жимирлайди тубида тоши...
Шалолар сачратган учқун
Балки, гуржи қизининг ёши.
Қора сочи бамисли сунбул
Сулув қизлар муҳаббатини
Гул шохида ўқийди булбул;
Мармар каби мусаффо туни.
Қуюқ соя ташлаган чинор,
Баргларини шаббода ўйнар...
Жин гул босган жарда гоҳилар
Қўрқиб-писиб ётар оҳулар...

Бунда севги, бунда шан ҳаёт,
Япроқларнинг сўнмас шовқини.
Аммо, булар ҳаммаси, ҳайҳот!
Қўзғатолмас Иблис завқини.
Бунда минг хил ям-яшил гиёҳ,
Нафас олар, ғуборсиз ҳаво.
Бунда тинчлик ўзи бир наво,
Лекин, Иблис нафратли, эвоҳ!
Ой нурида марварид каби
Гул баргида шабнам ялтирар.
Гуржи қизнинг кўзлари каби
Очиқ кўкда юлдузлар ёнар.
Яна шундай гўзал табиат
Буни асти хурсанд қилмади.
Қувғин шайтон, бадарға хилқат
Бу борлиқни писанд қилмади.
Тошдай қаттиқ кўнгли юмшамай,
Туёлмади на қувват, на ҳис.
Неки кўрди, сира хушламай
Унга нафрат ёғдирди Иблис!

V

Қари Гудал ўзига атаб
Кенг, муҳташам ҳовли солдирди.
Ҳар тошида минг хаста — бетоб
Қуллар қонли кўз ёш қолдирди.
Қўшни тоққа саҳардан тортиб,

Кўлка ташлар баланд девори.
Қоядаги зинадан ўтиб
Йўл боради шўх дарё сари:
Бу йўллардан ҳар куни бир бор
Елкасига қўйиб кўзани,
Енгил кўчиб гўё сузгани,
Арагвага чиқарди хумор,
Ёш Тамара — Гудал надраси
Ҳилпирарди шоҳи чодраси...

VI

У зўр қалъа тоғ қиррасидан
Сукут билан боқарди ҳар чоқ.
Букун бўлса, сурнай сасидан
Тўлиб-тошган ҳар тараф, ҳар ёқ.
Қадаҳларда тоза мусаллас
Акс этади қандили чироқ.
Жам бўлишган яқину йироқ
Катта базм: ҳамма маст-аласт...
Букун Гудал қизин тўй этар,
Гўзал Тамаранинг никоҳи.
Тўрда келин, яшнаб нигоҳи
Қизлар ичра ойни эслатар...
Узоқдаги ҳайбатли тоғлар
Беркитдилар қуёш ярмини,
Чапак чалиб, ўйнаб ўртоқлар

Рухлантирар қизлар базмини.
Авжи ўйин қизиб турганда,
Чилдирмани олди келинчак—
Ўйнаб кетди... Ҳар зарб урганда
Ғунча ёзар эди бир чечак.
Пирпиратиб ҳилила енгин

Гоҳ учарди қушдан ҳам енгил.
Гоҳ тинарди, сузук боқарди,
Қошларини нозик қоқарди,
Гоҳо аста букпб тиззасин
Гилам узра йўрғалаб кетар.
Илон каби ўйнаб гавдасин
Ҳар нигоҳни ўзга банд этар.
Сўнг, боладек кулади ўзи,—
Машъаладек ёнади кўзи.
Билмадимки, баъзан кумуш ой
Ўйнагани хафиф, юмшоқ нур
Ҳаёт каби, ёшлик каби бой
Бу кулгига қандай тенглашур?..

VII

Онт ичаман, тундаги юлдуз,
Кун ботишу, шарқнинг ҳурмати
Бундай гўзал, бу каби кундуз
Фусункорни олам кўрмади,
На Эроннинг буюк султони,
На жақоннинг бирон хоқони
Бу хил қизни кўролмаган ҳеч,
Бу хил кўзни сўролмаган ҳеч!
Ҳарамларнинг муздек чашмаси
Инжу каби сувлари билан
Ой баравар бир карашмаси
Гўзалларни жуда кўп кўрган.
Аммо, бирон марта бўлса ҳам
Саратонда дим ва иссиқ кеч
Бундай қомат, бундаин санам
У сувларда ҳопитмаган ҳеч.
Дона-дона маржондек сувлар
Уни кўрмай ўтганларини,
Армон билан кетганларини
Эҳтимолки, асти билмайлар.
Жаҳон ичра кимса бир марта
Сутдай ойдин хилват тунларда
Бундай сочни силай олмаган,
Бу хил лабга из соллмаган.
Онт ичаман, бу ёруғ жаҳон
Айрилгандан бери беҳишдан
Бундай чирой кўрмай, ҳеч қачон
Озмаганди ақлдан-ҳушдан.

VIII

Сўнгги сафар ўйнар эрка қиз...
Тоғлар! Гудал машъаласини,
Озодликнинг шўх боласини
Балки, кўролмассиз эрта сиз.
Туширинди қилиб эртага
Олиб кетар куёв бир умр.

Ҳайҳот! Қимга нозини қилур?
Қандай кўнар бегона уйга?
У билади. Равшан дийдасин
Номуайян шубҳа босади.
Кўтаролмай гоҳо сийнасин
Калта-калта нафас олади.
Унинг бутун ҳаракатлари
Ифодали, содда-тўпори
Хўп келишган эди ўзига.
Агар шу чоқ Иблис кўзига
Тушиб қолса, мабодо, бу қиз
Тикилганча қотиб қоларди.
Эслаб кетиб ўтмишни, ёлғиз
Бир оҳ тортиб, нафас оларди.

IX

Ёху! Иблис қизни пайқади,
Ўша замон сизди ҳаяжон:
Ширин бир куй гўё биёбон —
Даштдай кўнгли ичра тарқади.
У, янгидан муҳаббат-севги
Чирой санамига йўлиқди.
Тўймай боқди. Хаёли эзгу
Кечган бахти билан тўлиқди.
Эс китоби варақ ёзаркан,
Саодатли кунлари бир-бир
Юлдуз каби тизилиб пир-пир
Занжир каби ўтди назардан.
Бир гезли куч боғлаб чамбарчарс
Янги ғамга ошна бўлди у.
Унда сезги тилга кирди, бас,
Қоплаб олди уфқни қайғу.
Туйди севги ҳаловатини:
Қайта яшаш аломатими?
Васвасага солгани қизни
Тополмади ақлида мадор.
Унутмоқми? Йўқ, Парвардигор
Бундай кучни, бундайин ҳисни
Унга асли берганмас эди.
Берганда ҳам бу олмас эди.

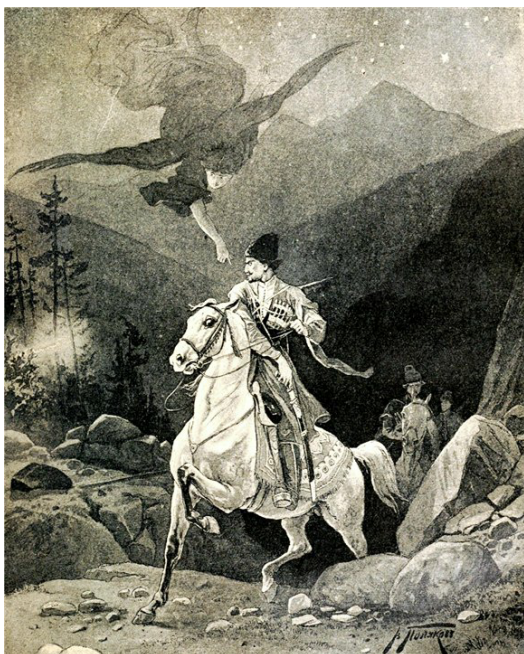
X

Никоҳ учун ошиқар куёв;
Қун ботмасда етиб бормоқчи.
Сабри тугаб кўнглида зўр дов,
Отга босар устма-уст қамчи.
Етиб келди беҳавфу хатар
Арагванинг соҳилларига.
Нортуялар соҳибларига
Занжир каби эргашиб қатор,
Дармон кетган каби тизидан

Битта-битта кўчар изидан.
Юки оғир... Бу катта карвон
Олиб келар қайлиққа эҳсон.
Жангур-жунгур ўйнар қўнғироқ,
Ҳали манзил олис, кўп йироқ...
Сенодалнинг ҳокими ўзи
Қелар карвоннинг бўлиб кўзи.
Белда камар, қилич ва ханжар,
Жим-жим этар офтобнинг тиғи,
Елкасида осиглиқ — ҳам зар,
Ҳам тилладан гулдор милтиғи.
Қиммат баҳо чакмон эгнида.
Шамол ўйнар барин қўйнида.
Шоҳилардан тузалган эгар;
Гулдор юган той бўйнин эгар.
Тухум каби сағри гупурган,
Гўё, биров унга сув пурккан;
Тезоб, абжир, туси бебаҳо
Асл саман, гўёки тилло...

Қорабоғнинг шўх югурдаги
Қулоғини чимираб ҳамон,
Ваҳимага тўлиб юраги
Кўз ташлайди тўлқинлар томон:
Тор ва хавfli ингичка бу йўл
Ўнг томони чуқур дарё, жар,
Қирра тошли буюк қоя — сўл,
Ҳар минутда кутар бир хатар.
Ўзи ҳам кеч. Қорли чўққида
Шафақ ўчай-ўчай деб турар.
Туман босди. Тоғлар уйқуда...
Карвон пича тезлаб йўл юрар.

XI

Йўл устида кичик бир дахма,

У дахмада кўҳна бир мазор,
Душман қўли билан минг лахма
Бўлган қандайдир князь ётар.
Уни энди авлиё дейлар,
Ҳақиға юз минг дуо дейлар.
У йўллардан биронта йўлчи
Ё ҳайит, ё жанг кетар бўлса,
Ўша ерда дам олиб пичи
Унга ибодат этар бўлса,
Сақланарди мусулмонлардан:
Ханжаридан, тўкар қонлардан.
Аммо, ботир юракли куёв
Истамади бу ибодатни,
Бузди – гўё ўчакишган ёв
Боболари қилган одатни.
Чунки, Иблис алдади уни,
Хаёлини айнитди қўймай:
У, ўйида, гўё тинч туни
Қайлиғини ўпарди тўймай.
Ёҳув! Кимнинг шарпаси бўлди,
Рўбарўдан, тоғ олди қирдан
Икки соя кўринди бирдан,
Ўқ чақнади. Ваҳима тўлди.
Жасур князь чурқ этмади ҳам,
Узангида тип-тикка турди.
Папоғини бостирди, шу дам
Учар отга бир қамчи урди.
Қўлида турк қиличи ёнди,
Бургут каби олға ташланди.
Ёввойи дод, бўғиқ бир фиғон
Тутди бутун водийни шу чоқ.
Узоқ давом этмади. Бу он
Гуржи эрлар қочди тумтароқ.

XII

Яна тинчлик босди водийни.
Ёлғиз, қонли мурдалар ётар.
Йўлчиларнинг айлаб ёдини
Мўлтир-мўлтир туялар боқар.
Талон бўлган катта бой карвон
Молдан асар қолмаган сира,
Христианлар ўлиги узра
Қора қушлар уради жавлон.
Шахид ўлган бечораларни
Оталари ётган мазори
Чорламайди. Бечораларни
Қимга етар фиғону зори?
Аза тутиб, узоқдан – улиб
Оналари келмас бошига.
Олам тўлиб қонли ёшига,
Сингиллари турмас оҳ уриб.

Қабрлари теппасида ҳеч
Шам ёқилмас саҳар, кундуз, кеч.
Аммо, бирон мурувватпарвар
Ёдгор этиб ўтқизар бир бут.
Осмонида йиғлар оқ булут,
Атрофида гул ўсар пар-пар.
Сўнгра бундан юрар йўловчи
Бефотиҳа ўтиб кетолмас.
Узоқ йўлда бўлмай иложи
Бу ерларда дам олур бирпас.

XIII

Буғу каби тез учар саман
Худди жангга ошиққан каби.
Кўзи соққа каби ўйнаган,
Пишқиради, титрайди лаби.
Тоғлар бўйи сакрайди гоҳо,
Туёғидан елдирим чақнар.
Шамол недир тинглайди.
Гўё гув-гувида ваҳм сири бор.
Ели чалкаш бўлиб пирпирар
Ҳушсиз, худди ўқдай югурар.
От устида чалқанча тушиб,
Гўё, совуқ елдан увушиб
Йўлчи ётар: оқарган ранги.
Оёғида маҳкам узанги
Шилқ этади, отнинг ёлига
Бўйни тушар, боқмас ёнига.
Юган тушган унинг қўлидан,
Жилов тортмас отнинг йўлидан.
Силон ёпғич шундай қизил қон,
Ўнг қон, сўл қон, ҳатто уфқ қон.
Эй чопонғич, абжир, қуш қанот,
Камон ёйи каби учган от,
Баҳодирдек шарт ёриб жангни
Омон сақлай дединг хўжангни,
Аммо қандай ёзуғ бўлди бу,
Осетин ўқига учди у!

XIV

Гудал уйи ботди азага
Йиғи доди чиқди фазога,
Эшигида одам йиғилган.
Куйиб-пишиб бунда йиқилган
Кимнинг оти? Бу бечора ким?
Ҳатто, осмон жавоб бермас, жим!
Юзларида ваҳима-ваҳшат
Излари бор, қўрқинч ва даҳшат!
Усти-боши, яроғлари қон,
Боши, кўзи, оёқлари қон...
От ёлини сиқимлаб қўли,

Беҳуш қотиб қолган бир йўли.
— Шўр пешона, бахтсиз келинчак
Маътал бўлиб кутганинг келди,
Кўйида қон ютганинг келди.
Аммо сенга қандай кулажак
Бир умрга юмилган кўзлар?
Ахир, тақдир сенга не кўзлар?

XVI

Беками-кўст тинч оилани
Чақмоқ каби босди бу кулфат.
Кўнглини еб қайғу илони
Мусибатга бўлди қиз улфат:
Қонли ёшга айланиб қалби
Томчи-томчи оқди кўзидан.
Дами оғир... кетди ўзидан...
Гўё, боши устида каби
Сочи тўзиб ётган ўрнида
Эшитилгандай бўлди бир нидо:
«Кўй, йиғлама! Бекор бу яхлит
Кошки, кўзни ёши соб бўлса,
Кошки, ҳаёт шабнами тахлит
Ёшинг мурда узра тўкилса.
Йўқ! У фақат равшан кўзингни
Туман каби қоплаб олажак.
Анор каби шу қиз юзингни
Мисдай қилиб ўтда ёқажак.
Ёринг бўлса узоқда, билмас
Сенинг чеккан оҳу зорингни.
Энди само нурлари тинмас
Ва эркалар номизодингии.
У жаннатда қўшиқлар тинглар...
Бу — ҳаётнинг бачкана туши,
Бир ғарибнинг фиғон, нолиши
Беҳишт меҳмонига не денглар?
Йўқ, бу қазо асли қисматдир,
Инон менга, дунё малаги.
Арзимаиди, кўзингни арт, тур,
Йиғламоқнинг йўқдир кераги.

«Само худди бир денгиз,
Дарғаси йўқ, беелкан.
Учар ҳисобсиз юлдуз
Туманларнинг қўйнидан.
Чексиз кўм-кўк водийда
Парча-парча булутлар
Из қолдирмай ортида
Эркин қанот қоқурлар.
Уларга ҳижрон, висол
На ғам, на севинч бермас.
Келажаги орзусиз,

Ўтмиш учун ачинмас.
Бебахт бўлган чоғингда
Уларни ёдингга сол,
Бенасиб ва қайдсиз
Яшашни ўрганиб ол!»

«Бахмал каби юмшоқ қора тун
Кавказ чўққисини олганда,
Ширин сўзли фусункор очун
Жимиб уйқусига толганда,
Шўх ва енгил ел юриб тоғда
Майсаларни ўйнаган чоғда,
Паррандалар безовта бўлиб,
Гур учганда ваҳимга тўлиб,
Ток тагида гуллар тўйгунча
Шабнам шимиб, очганда ғунча,
Тоғ кетидан олтин ой секин
Кўзларингга нур қуйса текин,
Учиб борар бўлдим олдингга
Саҳаргача меҳмон бўлгали,
Ипак каби киприкларингга
Жиндаккина ором бергали...»

XVI

Борган сари пасайиб аста
Узоқларда тинди бу товуш.
Ирғиб турди нигоҳи хаста,
Атрофига боқди қиз хомуш.
Кўкрагидан босди изтироб,
Қайғу билан қўрқув бирлашди.
Чўчиди-ю, бирдан қалтираб
Туйғулари гупурди, тошди.
Қафасидан чиқдимми жони,
Вужудини ёндирди олов?
Унутолмай ажиб нидони,
Қийналади. Йўқмикан аёв?
Саҳар пайти чарчаган кўзлар
Ширингина ҳей... ухлаб кетди.
Аммо, пайғамбарона сўзлар
Хаёлини шарт қулфлаб кетди.
Чиройининг таърифи беҳад
Намуайян, соқов келгинди
Қиз олдида бошини эгди,
Янги ойдек бўлиб сарви қад.
Нигоҳида чунон ҳам вафо,
Чунон меҳр, чунон муҳаббат
Билан хафа боқарди, гўё
Қизга ачингандай у хилқат.
У на малак, на бошқа эди,
На бу қизни қўриқчи пари
Боши узра яшнамас эди —

Қамон нурларидан чамбари.
У дўзахи руҳ эмас. Ёнур.
Қувғин шайтон эмас эди — йўқ!
Пок оқшомга ўхшарди тўлиқ,
На кун, на тун, на зулмат, на нур!..

Биринчи бўлим тугади

Usmon Nosir qisqa hayotida besh she'riy kitob, bir doston, bir she'riy drama yozib qoldirdi. Bu kitoblar ichida, ayniqsa, «Yurak», «Mehrim» deb atalgan ikki to'plam Usmon Nosir ijodining qo'sh cho'qqisi hisoblanadi. Pushkinning «Bog'chasaroy fontani», Lermontovning «Demon» («Iblis») asarlarini o'zbek tiliga yuksak mahorat bilan tarjima qildi. Shoir qilgan tarjimalar bu mushkul san'atning yorqin namunalari sifatida yangi avlod tarjimonlari uchun mahorat maktabi bo'lib xizmat qilishi shak-shubhasizdir.

Mixail Lermontov **DEMON (IBLIS)** **Usmon Nosir tarjimasini**

Birinchi bo'lim

I

Quvg'indi ruh, qayg'uli Demon
Gunohkor yer uzra uchardi.
Mas'ud kunlar xayoli shu on
Ko'z oldidan bir-bir o'tardi:
Malak edi toza va ma'sum,
Xandon edi arshi-a'loda.

Hatto yulduz moviy samoda

Aylar edi unga tabassum.
Tashna boqar edi har zamon
Olov sayyoralar diyori,
Quyuc tumanlarning qo'ynidan
Asta kechgan karvonlar sari.

U zamonlar, dargohi ulug'
Xudovandni sevar, inonar
Edi. Na kin, na shubhasi bor
Bu baxtiyor va to'ng'nch maxluq!
Bekor, beburd kechgan asrlar
Vasvasaga solmagan, imon
Toza edi... Tag'in nimalar...
Eslagani yo'q edi imkon!

II

Jahon dashti ichra bewatan
Kezar sarson, quvilgan nabi.
Yillar o'tar, yana yillarday
Navbat ketar, minutlar kabi.
Shod emas u, ki yerda xoqon
Fanoni der, istar farog'at,
Shuning uchun har yerda, hamon
Zavq olmasdan, sochar sharorat.
San'atining cheki yo'q ko'kday,
Xohishiga qarshilik ko'rmay
Shuncha kezdi, shunchalik yurdi...
So'ng nihoyat, ko'ngliga urdi.

III

Go'zal Kavkaz osmoni — shisha,
Qanot qoqar jannat matrudi.
Pastda Kazbek. Unda hamisha
Qor yarqirar — olmos xududi.
Chuqur jarda ilon inidek
Girdob o'rab ko'rinar Daryol.
Yelkasida ko'pik—baroq yol
Xuddi sherday sakraydi Terek.
Uynoqi suv qo'ng'iroq chalar...

Tog' tepada kezgan jonivor
Ko'kda uchgan parrandaki bor
Hammasi ham hayratda qolar.
Yelkan kabi osmonda yuzgan
Yengil qanot, oltin bulutlar
Uni birga olis janubdan
Shimol yoqqa kuzatib borar...

Zumrad daryo oqar to'xtamay;
Tepasida buyuk qoyalar
To'lqinlardan ko'ngil uzolmay
Bosh solishib mudrab qolarlar.

Salqin Kavkaz darvozasida
Dev qorovul kabi balanddan
Minoralar tog' yoqasida
Chiroy bilan ochilgan edi.

Ammo, mag'rur Iblis ko'ngilsiz
Xayollari sochilgan edi:
Nafrat yog'ar har nigohidan,
Tillarida achchiq haqorat,
Rozi bo'lmay o'z ollohidan
G'azablanar edi u, faqat.

IV

Ko'z o'ngida bordi bir diyor:
Jannat kabi go'zal Gurjiston.
Maysa-gilam yozgan vodiylar
Go'yo chaman-chaman guliston.
Kumush kabi buloqlar jo'shqin
Jimirlaydi tubida toshi...
Shalolar sachratgan uchqun
Balki, gurji qizining yoshi.
Qora sochi bamisli sunbul
Suluv qizlar muhabbatini
Gul shoxida o'qiydi bulbul;
Marmar kabi musaffo tuni.
Quyuq soya tashlagan chinor,
Barglarini shabboda o'ynar...
Jin gul bosgan jarda gohilar
Qo'rqib-pisib yotar ohular...

Bunda sevgi, bunda shan hayot,
Yaproqlarning so'nmas shovqini.
Ammo, bular hammasi, hayhot!
Qo'zg'atolmas Iblis zavqini.
Bunda ming xil yam-yashil giyoh,
Nafas olar, g'uborsiz havo.
Bunda tinchlik o'zi bir navo,
Lekin, Iblis nafratli, evoh!
Oy nurida marvarid kabi
Gul bargida shabnam yaltirar.
Gurji qizning ko'zlari kabi
Ochiq ko'kda yulduzlar yonar.
Yana shunday go'zal tabiat
Buni asti xursand qilmadi.
Quvg'in shayton, badarg'a xilqat
Bu borliqni pisand qilmadi.
Toshday qattiq ko'ngli yumshamay,
Tuyolmadi na quvvat, na his.
Neki ko'rди, sira xushlamay
Unga nafrat yog'dirdi Iblis!

V

Qari Gudal o'ziga atab
Keng, muhtasham hovli soldirdi.
Har toshida ming xasta – betob
Qullar qonli ko'z yosh qoldirdi.
Qo'shni toqqa sahardan tortib,
Ko'lka tashlar baland devori.
Qoyadagi zinadan o'tib
Yo'l boradi sho'x daryo sari:
Bu yo'llardan har kuni bir bor
Yelkasiga qo'yib ko'zani,
Yengil ko'chib go'yo suzgani,
Aragvaga chiqardi xumor,
Yosh Tamara – Gudal nadراسi
Hilpirardi shohi chodراسi...

VI

U zo'r qal'a tog' qirrasidan
Sukut bilan boqardi har choq.
Bukun bo'lsa, surnay sasidan
To'lib-toshgan har taraf, har yoq.
Qadahlarda toza musallas
Aks etadi qandili chiroq.
Jam bo'lishgan yaqinu yiroq
Katta bazm: hamma mast-alast...
Bukun Gudal qizin to'y etar,
Go'zal Tamaraning nikohi.
To'rda kelin, yashnab nigohi
Qizlar ichra oyni eslatar...
Uzoqdagi haybatli tog'lar
Berkitdilar quyosh yarmini,
Chapak chalib, o'ynab o'rtoqlar

Ruhlantirar qizlar bazmini.
Avji o'yin qizib turganda,
Childirmanini oldi kelinchak—
O'ynab ketdi... Har zarb urganda
G'uncha yozar edi bir chechak.
Pirpiratib hilila yengin
Goh uchardi qushdan ham yengil.
Goh tinardi, suzuk boqardi,
Qoshlarini nozik qoqardi,
Goho asta bukpb tizzasin
Gilam uzra yo'rg'alab ketar.
Ilon kabi o'ynab gavdasin
Har nigohni o'zga band etar.
So'ng, boladek kuladi o'zi,—
Mash'aladek yonadi ko'zi.
Bilmadimki, ba'zan kumush oy
O'ynagani xafif, yumshoq nur
Hayot kabi, yoshlik kabi boy
Bu kulgiga qanday tenglashur?..

VII

Ont ichaman, tundagi yulduz,
Kun botishu, sharqning hurmati
Bunday go'zal, bu kabi kunduz
Fusunkorni olam ko'rmadi,
Na Eronning buyuk sultoni,
Na jaqonning biron xoqoni
Bu xil qizni ko'rolmagan hech,

Bu xil ko'zni so'rolmagan hech!
Haramlarning muzdek chashmasi
Inju kabi suvlari bilan
Oy baravar bir karashmasi
Go'zallarni juda ko'p ko'rgan.
Ammo, biron marta bo'lsa ham
Saratonda dim va issiq kech
Bunday qomat, bundayin sanam
U suvlarda hopitmagan hech.
Dona-dona marjondek suvlar
Uni ko'rmay o'tganlarini,
Armon bilan ketganlarini
Ehtimolki, asti bilmaylar.
Jahon ichra kimsa bir marta
Sutday oydin xilvat tunlarda
Bunday sochni silay olmagan,
Bu xil labga iz sololmagan.
Ont ichaman, bu yorug' jahon
Ayrilgandan beri behishtdan
Bunday chiroy ko'rmay, hech qachon
Ozmagandi aqldan-hushdan.

VIII

So'nggi safar o'ynar erka qiz...
Tog'lar! Gudal mash'alasini,
Ozodlikning sho'x bolasini
Balki, ko'rolmassiz erta siz.
Tushirindi qilib ertaga
Olib ketar kuyov bir umr.
Hayhot! Qimga nozini qilur?
Qanday ko'nar begona uyga?
U biladi. Ravshan diydasin
Nomuayyan shubha bosadi.
Ko'tarolmay goho siynasin
Kalta-kalta nafas oladi.
Uning butun harakatlari
Ifodali, sodda-to'pori
Xo'p kelishgan edi o'ziga.
Agar shu choq Iblis ko'ziga
Tushib qolsa, mabodo, bu qiz
Tikilganча qotib qolardi.
Eslab ketib o'tmishni, yolg'iz
Bir oh tortib, nafas olardi.

IX

Yohu! Iblis qizni payqadi,
O'sha zamon sezdi hayajon:
Shirin bir kuy go'yo biyobon —
Dashtday ko'ngli ichra tarqadi.
U, yangidan muhabbat-sevgi
Chiroy sanamiga yo'liqdi.

To'ymay boqdi. Xayoli ezgu
Kechgan baxti bilan to'liqdi.
Es kitobi varaq yozarkan,
Saodatli kunlari bir-bir
Yulduz kabi tizilib pir-pir
Zanjir kabi o'tdi nazardan.
Bir gezli kuch bog'lab chambarchars
Yangi g'amga oshna bo'ldi u.
Unda sezgi tilga kirdi, bas,
Qoplab oldi ufqni qayg'u.
Tuydi sevgi halovatini:
Qayta yashash alomatimi?
Vasvasaga solgani qizni
Topolmadi aqlida mador.
Unutmoqmi? Yo'q, Parvardigor
Bunday kuchni, bundayin hisni
Unga asli berganmas edi.
Berganda ham bu olmas edi.

X

Nikoh uchun oshiqar kuyov;
Qun botmasda yetib bormoqchi.
Sabri tugab ko'nglida zo'r dov,
Otga bosar ustma-ust qamchi.
Yetib keldi bexavfu xatar
Aragvaning sohillariga.
Nortuyalar sohiblariga
Zanjir kabi ergashib qator,
Darmon ketgan kabi tizidan
Bitta-bitta ko'char izidan.
Yuki og'ir... Bu katta karvon
Olib kelar qayliqqa ehson.
Jangur-jungur o'ynar qo'ng'iroq,
Hali manzil olis, ko'p yiroq...
Senodalning hokimi o'zi
Qelar karvonning bo'lib ko'zi.
Belda kamar, qilich va xanjar,
Jim-jim etar oftobning tig'i,
Yelkasida osig'liq – ham zar,
Ham tilladan guldor miltig'i.
Qimmat baho chakmon egnida.
Shamol o'ynar barin qo'ynida.
Shohilardan tuzalgan egar;
Guldor yugan toy bo'ynin egar.
Tuxum kabi sag'ri gupurgan,
Go'yo, birov unga suv purkkan;
Tezob, abjir, tusi bebaho
Asl saman, go'yoki tillo...

Qorabog'ning sho'x yugurdagi
Qulog'ini chimirar hamon,

Vahimaga to'lib yuragi
Ko'z tashlaydi to'lqinlar tomon:
Tor va xavfli ingichka bu yo'l
O'ng tomoni chuqur daryo, jar,
Qirra toshli buyuk qoya – so'l,
Har minutda kutar bir xatar.
O'zi ham kech. Qorli cho'qqida
Shafaq o'chay-o'chay deb turar.
Tuman bosdi. Tog'lar uyquda...
Karvon picha tezlab yo'l yurar.

XI

Yo'l ustida kichik bir daxma,
U daxmada ko'hna bir mazor,
Dushman qo'li bilan ming laxma
Bo'lgan qandaydir knyaz` yotar.
Uni endi avliyo deylar,
Haqiga yuz ming duo deylar.
U yo'llardan bironta yo'lchi
YO hayit, yo jang ketar bo'lsa,
O'sha yerda dam olib pichi
Unga ibodat etar bo'lsa,
Saqlanardi musulmonlardan:
Xanjaridan, to'kar qonlardan.
Ammo, botir yurakli kuyov
Istamadi bu ibodatni,
Buzdi – go'yo o'chakishgan yov
Bobolari qilgan odatni.
Chunki, Iblis aldadi uni,
Xayolini aynitdi qo'ymay:
U, o'yida, go'yo tinch tuni
Qaylig'ini o'parda to'ymay.
Yohuv! Kimning sharpasi bo'ldi,
Ro'baro'dan, tog' oldi qirdan
Ikki soya ko'rindi birdan,
O'q chaqnadi. Vahima to'ldi.
Jasur knyaz` churq etmadi ham,
Uzangida tip-tikka turdi.
Papog'ini bostirdi, shu dam
Uchar otga bir qamchi urdi.
Qo'lida turk qilichi yondi,
Burgut kabi olg'a tashlandi.
Yovvoyi dod, bo'g'iq bir fig'on
Tutdi butun vodiyni shu choq.
Uzoq davom etmadi. Bu on
Gurji erlar qochdi tumtaroq.

XII

Yana tinchlik bosdi vodiyni.
Yolg'iz, qonli murdalar yotar.
Yo'lchilarning aylab yodini

Mo'ltir-mo'ltir tuyalar boqar.
Talon bo'lgan katta boy karvon
Moldan asar qolmagan sira,
Xristianlar o'ligi uzra
Qora qushlar uradi javlon.
Shaxid o'lgan bechoralarni
Otalari yotgan mozori
Chorlamaydi. Bechoralarni
Qimga yetar fig'onu zori?
Aza tutib, uzoqdan – ulib
Onalari kelmas boshiga.
Olam to'lib qonli yoshiga,
Singillari turmas oh urib.
Qabrlari teppasida hech
Sham yoqilmas sahar, kunduz, kech.
Ammo, biron muruvvatparvar
Yodgor etib o'tqizar bir but.
Osmonida yig'lar oq bulut,
Atrofida gul o'sar par-par.
So'ngra bundan yurar yo'lovchi
Befotiha o'tib ketolmas.
Uzoq yo'lda bo'lmay iloji
Bu yerlarda dam olur birpas.

XIII

Bug'u kabi tez uchar saman
Xuddi jangga oshiqqan kabi.
Ko'zi soqqa kabi o'ynagan,
Pishqiradi, titraydi labi.
Tog'lar bo'yi sakraydi goho,
Tuyog'idan yeldirim chaqnar.
Shamol nedir tinglaydi.
Go'yo guv-guvida vahm siri bor.
Yeli chalkash bo'lib pirpirar
Hushsiz, xuddi o'qday yugurar.
Ot ustida chalqancha tushib,
Go'yo, sovuq yeldan uvushib
Yo'lchi yotar: oqargan rangi.
Oyog'ida mahkam uzangi
Shilq etadi, otning yoliga
Bo'yni tushar, boqmas yoniga.
Yugan tushgan uning qo'lidan,
Jilov tortmas otning yo'lidan.
Silon yopg'ich shunday qizil qon,
O'ng qon, so'l qon, hatto ufq qon.
Ey chopong'ich, abjir, qush qanot,
Kamon yoyi kabi uchgan ot,
Bahodirdek shart yorib jangni
Omon saqlay deding xo'jangni,
Ammo qanday yozug' bo'ldi bu,
Osetin o'qiga uchdi u!

XIV

Gudal uyi botdi azaga
Yig'i dodi chiqdi fazoga,
Eshigida odam yig'ilgan.
Kuyib-pishib bunda yiqilgan
Kimning oti? Bu bechora kim?
Hatto, osmon javob bermas, jim!
Yuzlarida vahima-vahshat
Izlari bor, qo'rqinch va dahshat!
Usti-boshi, yarog'lari qon,
Boshi, ko'zi, oyoqlari qon...
Ot yolini siqimlab qo'li,
Behush qotib qolgan bir yo'li.
– Sho'r peshona, baxtsiz kelinchak
Ma'tal bo'lib kutganing keldi,
Ko'yida qon yutganing keldi.
Ammo senga qanday kulajak
Bir umrga yumilgan ko'zlar?
Axir, taqdir senga ne ko'zlar?

XVI

Bekami-ko'st tinch oilani
Chaqmoq kabi bosdi bu kulfat.
Ko'nglini yeb qayg'u iloni
Musibatga bo'ldi qiz ulfat:
Qonli yoshga aylanib qalbi
Tomchi-tomchi oqdi ko'zidan.
Dami og'ir... ketdi o'zidan...
Go'yo, boshi ustida kabi
Sochi to'zib yotgan o'rnida
Eshitilganday bo'ldi bir nido:
«Qo'y, yig'lama! Bekor bu yaxlit
Koshki, ko'zni yoshi sob bo'lsa,
Koshki, hayot shabnami taxlit
Yoshing murda uzra to'kilsa.
Yo'q! U faqat ravshan ko'zingni
Tuman kabi qoplab olajak.
Anor kabi shu qiz yuzingni
Misday qilib o'tda yoqajak.
Yoring bo'lsa uzoqda, bilmas
Sening chekkan ohu zoringni.
Endi samo nurlari tinmas
Va erkalar nomizodingii.
U jannatda qo'shiqlar tinglar...
Bu – hayotning bachkana tushi,
Bir g'aribning fig'on, nolishi
Behisht mehmoniga ne denglar?
Yo'q, bu qazo asli qismatdir,
Inon menga, dunyo malagi.
Arzimaydi, ko'zingni art, tur,

Yig'lamoqning yo'qdir keragi.

«Samo xuddi bir dengiz,
Darg'asi yo'q, beelkan.
Uchar hisobsiz yulduz
Tumanlarning qo'ynidan.
Cheksiz ko'm-ko'k vodiya
Parcha-parcha bulutlar
Iz qoldirmay ortida
Erkin qanot qoqurlar.
Ularga hijron, visol
Na g'am, na sevinch bermas.
Kelajagi orzusiz,
O'tmish uchun achinmas.
Bebaxt bo'lgan chog'ingda
Ularni yodingga sol,
Benasib va qaydsiz
Yashashni o'rganib ol!»

«Baxmal kabi yumshoq qora tun
Kavkaz cho'qqisini olganda,
Shirin so'zli fusunkor ochun
Jimib uyqusiga tolganda,
Sho'x va yengil yel yurib tog'da
Maysalarni o'ynagan chog'da,
Parrandalar bezovta bo'lib,
Gur uchganda vahimga to'lib,
Tok tagida gullar to'yguncha
Shabnam shimib, ochganda g'uncha,
Tog' ketidan oltin oy sekin
Ko'zlaringga nur quysa tekin,
Uchib borar bo'ldim oldingga

Sahargacha mehmon bo'lgali,
Ipak kabi kipriklaringga
Jindakkina orom bergali...»

XVI

Borgan sari pasayib asta
Uzoqlarda tindi bu tovush.
Irg'ib turdi nigohi xasta,
Atrofiga boqdi qiz xomush.
Ko'ragidan bosdi iztirob,
Qayg'u bilan qo'rquv birlashdi.
Cho'chidi-yu, birdan qaltirab
Tuyg'ulari gupurdi, toshdi.
Qafasidan chiqdimi joni,
Vujudini yondirdi olov?
Unutolmay ajib nidoni,
Qiyinaladi. Yo'qmikan ayov?
Sahar payti charchagan ko'zlar
Shiringina hey... uxlab ketdi.
Ammo, payg'ambarona so'zlar
Xayolini shart qulflab ketdi.
Chiroyining ta'rifi behad
Namuayyan, soqov kelgindi
Qiz oldida boshini egdi,
Yangi oydek bo'lib sarvi qad.
Nigohida chunon ham vafo,
Chunon mehr, chunon muhabbat
Bilan xafa boqardi, go'yo
Qizga achinganday u xilqat.
U na malak, na boshqa edi,
Na bu qizni qo'riqchi pari
Boshi uzra yashnamas edi —
Qamon nurlaridan chambari.
U do'zaxi ruh emas. Yonur.
Quvg'in shayton emas edi — yo'q!
Pok oqshomga o'xshardi to'liq,
Na kun, na tun, na zulmat, na nur!..

Birinchi bo'lim tugadi

Mixail Lermontov. Demon (Iblis). Ikkinchi bo'lim

Muallif [Adib: Jahon adabiyoti va madaniyati](#) 10.07.2015 izoh yo'q

Михаил Лермонтов
ДЕМОН (ИБЛИС)
Усмон Носир таржимаси
Иккинчи бўлим

Усмон Носир

Қисқа ҳаётида беш шеърий китоб, бир достон, бир шеърий драма ёзиб қолдирди. Бу китоблар ичида, айниқса, «Юрак», «Меҳрим» деб аталган икки тўплам Усмон Носир ижодининг қўш чўққиси ҳисобланади. Пушкиннинг «Боғчасарой фонтани», Лермонтовнинг «Демон» («Иблис») асарларини ўзбек тилига юксак маҳорат билан таржима қилди. Шоир қилган таржималар бу мушкул санъатнинг ёрқин намуналари сифатида янги авлод таржимонлари учун маҳорат мактаби бўлиб хизмат қилиши шак-шубҳасиздир.

Михаил Лермонтов **ДЕМОН (ИБЛИС)** Усмон Носир таржимаси

Иккинчи бўлим

I

«Қўй, отажон, мени қўрқитма;
Тамарангни уришмагин, бас.
Мен йиғлайман, кўргин... унутма,
Қи, бу ёшлар биринчи эмас.
Олислардан куёвлар бизга
Ошиқадир беҳуда, бекор.
Бу эл тўлиб ётибди қизга!
Мен ҳеч кимга бўлолмайман ёр!
О, сўкмагин, сўкма, отажон:
Қўриб турибсанки, кундан-кун
Қузги баргдек юзларим сўлғин;
Ёвуз оғу айлади қурбон!
Қарши туриб бўлмайдиган ваҳм —
Билан маккора руҳ қийнайди,
Мени ҳалок этади... қил фаҳм,
Ачин! Наҳот, кўзинг қиймайди?!
Ақли айниб қолган қизингни.
Ҳасратимни тўкай худога,
Ўзи сақлар бу юлдузингни.
Менинг учун бу дунё ичра
Вақтичоғлик қолмади сира.
Қўй, эртароқ бағрига олсин,
Тобут каби у қора хужра...»

II

Уни хилват бир монастирға
Элтиб қўйди қавми-қариндош,
Қўпол қилдан бўлган усти-бош
Ёш кўкракни ботирди терга.
Барибир, наф бермади бирор
Роҳибалик усти-боши ҳам.
Яна ўша: хаёли – мубҳам,
Аввалгидек кўнгли беқарор.
Барибир, у ҳийлакор нидо
Ё, шам ёнган меҳроб ёнида,
Ё саждага қўйганида бет,
Эшитилар ҳамон кетма-кет...
Баъзан қора гумбаз устида
Беиз, товуш чиқармай сира,
Кўринарди у қиз қасдида
Енгил тутун қўйнида хира.
Юлдуз каби нурланар эди;
Алдаб, қайга имланар эди?

III

У монастирь, икки ёғи тоғ
Салқин ерда ўрнашган эди.
Терак, чинор – ғужум кўк япроқ
Атрофида ўйнашган эди...
Ўшаларнинг қўйнида гоҳи,
Ораликка инганда кеча,
Кўринарди то тонг отгунча
Ойнасидан танҳо ётоғин –
Жимиллаган хаста нигоҳи
Ёш гуноҳкор қизнинг чироғин:
Тўрт атрофда, салқин сойларда
Тилсизликдан қуриган шўри,
Сағаналар қоровули бут,
Ўлик каби сақлаб бир сукут
Қаторлашиб ётган жойларда
Бошланарди қушларнинг жўри.
Тошдан тошга сакраб тўймаган,
Кўнғироқлар чалиб ўйнаган,
Оплоқ тўлқин урган булоқлар,
Пастга тушиб, гўё ўртоқлар
Ҳаммаси бир бўлишиб, гуллар –
Орасидан оқиб гувиллар...

IV

Шимол ёқдан кўринар тоғлар,
Эрталабки шафақ нурида
Водийларнинг қўйни тўрида
Кўкиш туман эриган чоқлар,
Юзин қибла томон ўгириб

Чақирганда муаззин азон,
Қўнғироқнинг савти ўкириб,
Маностирни уйғотган замон,
Ёш гуржи қиз тикка тоғлардан
Кўза олиб сувга тушганда,
Гул ғунчалар очган боғлардан
Паррандалар кўкка учганда,
Кумуш қорли юксак чўққилар
Акс этарди тиниқ осмонда,
Кечга яқин, қуёш ботганда
Қизил нурга чўмарди улар.
Ҳаммасидан баланд ва мағрур
Булутларни ёриб, тепадан
Оқ саллали, йўл-йўл тўн билан
Кавказ шоҳи — Казбек кўринар.

V

Аммо, бундай тоза масаррат
Кирмас эди қийналиб ётган
Гуноҳкорлик ўйига ботган
Тамаранинг кўнглига албат,
Олам унга бегона эди.
Ундаги бор нарсалар бутун
Азоб учун баҳона эди —
Ҳам оппоқ тонг, ҳам қоронғу тун.
Ер юзини босганда тинчлик,
Мизғимасдан кечалар бўйи,
Бут олдида йиқилган кўйи,
Ҳушдан кетиб йиғларди шўрлик.
Ҳўнгир-ҳўнгир юксалган йиғи
Гўё дайди ўғрининг тиғи
Қўрқитарди тунги йўлчини.
Ваҳим қилиб, билмай тинчини
«Бу — ғорларда боғлиқ алвасти
Чеккан фиғон!» деб ўйларди у.
Қулоғини олмасдан асти
Ҳорган отнн тезлар эди: чу!

VI

Ғам-ҳасратга ботган Тамара
Деразанинг тагида танҳо,
Ҳаёлларга чўмилиб гоҳо,
Ўтиради йиғлаб бечора.
Узоқларга ташлайди нигоҳ,
Тун бўйи ҳеч тинмай кутади...
Кимдир унга дейди: келади!
Чидолмасдан тортади у оҳ.
Қайғуларга тўлган кўз билан,
Ажиб, ширин, юмшоқ сўз билан,
Бекорларга кўринмаган у,
Бекор эрка қилмаган уйқу.

Кўпдан бери орзиқарди қиз.
Авлиёлар учун чўкса тиз,
Кўнгли ҳамон унга кетганин,
Ўзи билмай нега эканин,
Чарчаб, толиб оғир курашдан
Ором олай деса бирон пас,
Болиш ботар – бўлиб оташдан
Куйдиради, ололмай нафас.
Сачраб туриб, қалтирайди қиз
Гўё ишқи тундаги юлдуз,
Кўкси, бутун тани ёнади,
Нафас қисар, кўзида туман,
Ташна қучоқ бирдан қонади,
Лабда бўса эрийди шу он...

.....
.....

VII

Чойшаб ёзди шом қоронғуси
Гуржистоннинг тоғу тошига,
Келди Иблис тошиб туйғуси
Монастирга – қизнинг қошига.
Лекин, унга халал бергали
Ботинолмай гангиди узоқ.
Тайёр эди у, гўё, шу чоқ
Ёвуз ниятидан кечгали.

Не қилишни билмай, тентираб
Кезди девор остида сокин.
Ҳаво тип-тинч. Шамол йўқ. Лекин
Барғлар ундан қўрқди дилдираб...
Кўз ташлади тепага аста;
Теразани лампа ёритар.
У англади шунда бирпасда:
Қиз кимгадир кўпдан кўз тутар!
Ана, чингар* жаранглаб кетди,
Эшитилди куйлаган овоз.
О, у, қандай ширин, латиф соз,
Зарби кўнгил тубига етди...
Худди кўз ёшидан бирма-бир
Тўкилди у товуш, тўкилди...
Мунча нотинч юрак қурмағур:
Бардош тугаб, чоки сўкилди.
У ашула шундай соз эди,
Шундай юмшоқ дилнавоз эди,
Ки ер учун аталиб, гўё
Кўкда тўқилган овоз эди.
Унутилган дўст билан яна
Кўришмакни ихтиёр этган,
Тунни хилват топгану, пана —
йўллар билан бу ерга етган
Бирон малак эмасмикан бу?
Шунда Иблис энг биринчи бор
Муҳаббатнинг дардини туйди...
Нола чекиб дили зору зор,
Ишқ ўтида ловиллаб куйди.
Қўрқиб, жилмоқ бўлди бу ердан...
Қанотини кўтаролмади!
Ажаб! Қуруқ кўзидан бирдан
Ёши оқди... Ҳеч чидолмади...
Ўша жойда ҳалига қадар
Одам ёши эмас, ўша ёш,
Ўша ўтдек ёш куйдирган тош,
Якка, қора, куйган тош ётар...

VIII

Қизни севар бўлиб кирар у
Марҳаматли дил билан шу чоқ;
Вақти етди, кутилган орзу
Ушалди деб ўйлаб, хуш димоғ,
Шу пайт унинг ғурурли қалби,
Биринчи бор учрашар каби,
Интизорлик қалтироғини,
Лол ва мажқул сир қийноғини
Англади... Бу қўрқинч ҳол эди,
Ёмон тасодифга фол эди.
Тўғридан ҳам, кирсаки, унда
Нур кийинган жаннат элчиси,

Ул гуноҳкор қизнинг соқчиси
Малак яшнаб турарди тунда.
Шу чоқ қизни айлаб саришта,
Қанотига олиб фаришта,
Асради у ёвуз душмандан.
Пок илоқий нурлар шу ондан —
Кир нигоҳни кўр қилди бутун;
Иблис кўзин қоплади тутун...
Шунда ширин салом ўрнига
Оғир итоб эшитилди унга:

IX

«Эй нияти бузуқ руҳ, тунда
Қим чақирди сени, айт менга!
Сенга мухлис киши йўқ бунда,
Кўп эркинлик берма қаддингга.
Ҳалигача бу ерда бирпас
Ёвузлик ҳеч олмамиш нафас.
Менинг ишқим, пок санамимга
Сола кўрма қора изингни.
Қет! Учиргим мен юлдузингни,
Сақланиб қол!»
Ва Иблис унга
Таққир билан жилмайиб боқди;
Нигоҳини рашк ўти ёқди;
Қайталабдан ўтли дилидан
Эски нафрат заҳари оқди.
«У меники!— деди риёкор,—
Қиз меники! Уни қолдир, бас!
Кеч қолдинг сен эй, ҳимоякор
Мен ва унга сен ҳоким эмас!
Қизнинг ғурур тўла кўнглига
Ўз муҳрими босиб қўйганман:
Сен кет, бунда мен ўзим эга,
Мен ҳукмрон, уни севганман!»
Шунда малак ғамгин кўз билан
У бечора қизга бир боқди;
Қанотини оҳиста қоқди,
Сўнгра ғойиб бўлди кўзлардан...

X

Т а м а р а

О! Сен кимсан, сўзларинг тубсиз,
Дўзах юбордими, ё жаннат
Не истайсан?

Д е м о н

Сен гўзалсан, қиз!

Т а м а р а

Гапир, кимсан? Жавоб бер, англат!

Д е м о н

Мен у менки, сен ярим туни
Қулоқ солиб тингладинг уни.
Унинг фикри олди ҳушингни,
Унинг дардин англаган бўлдинг.
Унинг ўйи билан лиқ тўлдинг.
У банд этди ўнгу тушингни.
Мен у менки, э гўзал пари,
Кимса севмас, ачинмас уни.
Қулларимга мен ерда офат,
Озодлик ва идрок шоҳиман.
Мен – малаклар, кўкларга душман,
Табиатга ёвуз касофат.
Лекин, мана, боқ: доғингда мен,
Тупроқ каби оёғингда мен!
Мен келтирдим эгиб бошимни
Ишқинг майин ибодати-ла,
Энг биринчи ер азоби-ла,
Энг биринчи тўккан ёшимни,
Қабул айла, ол гўзал, буни,
Ёрит умрим саодатини.
Қулоқ солгил оҳу зоримга:
Биргина сўз билан мени сен
Яна кўкка қайтароласан,
Эй паризод, қизған ҳолимга;
Ишқинг эзгу либосин кийиб,
Ёвузликдан дилимни тийиб,
У даргоҳда порлоқ нур каби,
Янги малак, ёш бир ҳур каби
Қайта яшар эдим мен у чоғ,
Раҳминг келсин, аҳволимга боқ,
Ялинаман, тинглагил мени,
Асирингман, севаман сени!
Сени аввал бир йўл кўрдиму,
Ажалсизлик, ҳокимлигимга
Ўтли нафрат, қарши бир туйғу
Чақмоқ каби тушди дилимга.
Беихтиёр ернинг ярми ғам-
Шодлигига ҳасад қилдим мен:
Сендай яшаш истадим мен ҳам,
Сенсиз уни фано билдим мен.
Қонсиз қалбим жимирлаб кетди,
Умидли нур жонланди унда.
Бир дард эски яра тубида
Илон каби қимирлаб кетди.
Сенсиз нима бу абадият?
Сенсиз нима менга мулк, ният?
Қуруқ сўздир, тутмас асодир,
Худоси йўқ кенг калисодир.

Т а м а р а

Эй маккор рух, чекил эй беор,
Инонмайман душманга, йўқол!
Парвардигар... Ҳайҳот! Бу не ҳол!
Сиғингани йўқ менда мадор...
Ҳалокатли оғу бошимни
Ўраб олмиш, тўкар ёшимни!
Эй ҳийлакор, не керак сенга?
Тингла, мени хароб этасан!
Сўзинг оташ, заҳардир менга,
Гапир, нечун мени севасан?

Д е м о н

Эй гўзал қиз, нечунми? — Ҳайҳот,
Билмам!.. Янги ҳаётга тўлиб,
Янги ишқнинг асири бўлиб,
Сенда кўриб бахтимга нажот,
Жаҳаннамнинг оғир тошини
Жиноятли бошимдан отдим,
Ҳечга бутун ўтмишни сотдим.
Кел, дардимнинг қил иложини.
Шу қоп-қора кўзларинг малак
Ҳам дўзахим, ҳам жаннатимдир.
Қувғундини этма кўп ҳалак,
Олов тушган қалбини тиндир.
Тингла мени, ишон, рост билан
Бу ерда йўқ эҳтирос билан
Сени шундай севаманки мен,
Асти бундай севолмайсан сен:
Барча ўйим, барча ниятим,
Очиқ кўнглим ва ҳамиятим,
Шаъну шавкат, ҳукмдорлигим,
Бутун умрим, бутун борлигим —
Ҳаётим-ла севаман, гўзал!
Юрагимга суратинг азал
Ўрнатилмиш эди илгари.
Ажралмасдан мендан ҳеч қачон
Кўз олдимда яшнаб у ҳамон
Бирга юрган эди, эй пари!
Бу ширин ном азал бор эди:
Кўпдан менга ҳаяжон солиб,
Кеча-кундуз ҳушимни олиб,
Қулоғимда жаранглар эди.
Масъуд кунларимда жаннатда
Сен билан мен эдим фурқатда.
Оҳ, агар сен билсайдингки, қиз,
Бутун умр — асрлар беиз,
Ҳузур қилиш ва азоб чекиш,
Ёвузликка мақтов кутмаслик,
Яхшиликка эҳсон кўрмаслик,

Ўзинг учун яшаш, энтикиш,
Бу абадий курашда яна
Бекелишув ва бетантана
Кун ўтказиш — қандай оғир иш!
Ҳам ачиниш, ҳам ачинмаслик,
Ҳар нарсани англаш ва сезиш,
Ҳеч нарсани кўзга илмаслик,
Ҳаммасидан таҳқир-ла бешиш!..
Лаънатини ёғдириб худо,
Даргоҳидан айлагач жудо,
Табиатнинг қучоғи бутун
Муздай совуб қолди мен учун.
Кўз олдимда ястаниб шунда
Мовийланди коинот; унда
Кўпдан менга таниш, зийнатдор
Сайёралар тўпини кўрдим.
Олтин тож-ла учарди улар;
Оҳ, не хўрлик, баридан сўрдим,
Ҳеч биттаси назар солмади
Эски дўстни таний олмади.
Шунда қаҳрим келиб уларни,—
Ўзим каби қувғундиларни
Рўбарў чақирдим. Бироқ,
У ёвуз юз, ёвуз кўзларни,
Эвоҳ! Таний олмадим у чоқ.
Бу аҳволдан қийналдим ёмон;
Ваҳимага тўлиб шу замон,
Қанотимни силкиб йўл олдим.
Қайга? Нечун? Ўзим билмасдан,
Эски дўстлар кўзга илмасдан,
Унутдилар... Мен якка қолдим:
Шундан кейин жаҳон мен учун
Беҳишт каби тор ўлди бутун,
Оқимнинг ҳур истаги билан
Борар жойин манзилин билмай,
Бесукуну ҳамда беелкан
Оқиб кетаётган кемадай;
Гоҳи пайтлар саҳарда ёлғиз
Кўк гумбазда қорайиб юрган,
Тўрт тарафга ўзини урган,
Худо билсин, қайдан, қай сари
Тиним билмай бемақсад, беиз
Учган булут парча сингари
Мен ҳам учар эдим беқарор
Ҳамдам излаб ўзимга зор-зор!
Инсонга кўп ҳоким бўлмадим,
Ўргатмадим гуноҳларга кўп.
Яхшилиқни тамом хўрладим.
Одилликни ерга урдим хўп,
Узоқ эмас... Тоза имоннинг
Алангасин ўчирдим осон...

Меҳнатимга арзирми ҳеч он
Аҳмоқ, мунофиқи инсоннинг?
Мен қийналдим, жаҳондан бездим,
Тоғлараро беркиниб кездим,
Худди кўкдан отилган юлдуз —
Тун қўйнида дайидим ёлғиз.
Танҳо йўлчи тунда йироқдан
Макрим билан бир ўт кўрарди,
Отини тез унга бурарди.
Бориб-бориб баланд қирғоқдан
Жаҳаннамга тўнтариларди,
О! Бекорга фарёд қиларди,
Жар тошлари ботарди қонга...
Парча-парча бўлган инсонга
Эътиборсиз кулиб боқардим,
Шодланардим, қанот қоқардим
Аммо тездан ғазабнинг қора
Бу ўйини ёқмасдан қолди,
Қон сайридан кўзларим толди!
Мен исёнкор табиат аро
Дил зорини босмоқчи бўлиб,
Бузуқ ўйдан қочмоқчи бўлиб
Унутилмас нарсаларни ҳам
Унутмоққа онт ичиб маҳкам
Бор оламдан тамом жирканиб,
Кучли бўрон билан урушда
Чақмоқ, туман ичра бурканиб,
Қуюнларни ўйнаб буришда
Булутларнинг устида учдим,
Қенг фазонинг қўйинини қучдим,
Келиб кетган ҳамда келгуси
Одамларнинг барча қайғуси,
Барча меҳнат, барча кулфати,
Барча чеккан ғам, уқубати,
Ҳаммасини жам қил ўзингга;
Сўнгра менинг ҳали сўлмаган,
Олам унга иқроп бўлмаган,
Танилмаган зўр азобимдан
Бир лаҳзани келтир кўзингга...
Улар нима бунга нисбатан?
Одам недир? Недир иш, умри?
Келиб кетган ва келиб кетар...
Умид борки, ҳукмдор тангри
Ҳукм этса ҳам, афв эта олар!
Менинг қайғум бўлса муттасил,
Шу ердадир, ҳеч қачон ўлмас,
У мен каби абадий, асл,
Мендек унинг охири бўлмас!
У ажралмас, мен билан яшар,
Гоҳ илондек ўйнар, тўлғанар,
Гоҳ оловдек куйдириб ёнар,

Гоҳ тош каби фикримни босар,—
Ўлган умид, ўлган эҳтирос
Қабридир у. Асти бузилмас!..

Т а м а р а

Қайғуларинг не керак менга?
Бас қил дедим, бас дедим сенга,
Гуноҳкорсан...

И б л и с

Сенгами, ҳур ҳиз?

Т а м а р а

Эшитарлар...

И б л и с

Танҳомасми биз?

Т а м а р а

Худойим-чи?

И б л и с

Бизни кўрмас у,
Кўк билан банд, ерни сўрмас у.

Т а м а р а

Жазолар-чи, дўзах ўти-чи?

И б л и с

Ҳеч гап эмас, тинглагин пича,
Сен сазомни урмасанг ерга
Дўзахда ҳам бўлармиз бирга.

Т а м а р а

Эй туйқусдан йўлиққан дўстим,
Ким бўлсанг бўл, барибир жўшдим,
Роҳатимни мангу йўқотиб,
Ажаб мажкул фарраҳга ботиб,
Ихтиёрсиз тинглайман сени.
Агар борди алдасанг мени,
Сўзинг ёлғон бўлса мабодо...
Бу на шараф! Раҳм эт эй худо.
Менинг кўнглим сенга не керак?
Сен кўрмаган барча қизлардан,
Чирой шоҳи у юлдузлардан
Наҳот, кўкка мен қимматлироқ?
Улар, ҳаёт! Ҳаммадан гўзал,
Таърифи йўқ гул чиройларин
Ердагидек қизлик жойларин
Ўлим қўли бузмаган азал.
Йўқ! Сен менга қасамёд айла,
Ўйларингдан кеч, барбод айла,
Кўрасанми ғам чекаман мен;
Хотин ҳиссин кўрмоқдасан сен!
Юрагимда шубҳа бор сенга...
Аммоки сен барчасин туйдинг,
Ҳаммасини биласан, суйдинг,
Раҳминг келар албатта менга!
Онт ич... ёвуз бисотингдан кеч,
Ваъда бергин, инонтир, уқдир.
Наҳот, бўлак бузилмаган ҳеч
На бир қасам, на ваъда йўқдир?

И б л и с

Онт ичаман хилқатнинг боши,
Ҳамда унинг сўнг нафаси-ла,
Жинойтнинг уятли тоши,
Ҳақиқатнинг тантанаси-ла!
Онт ичаман зафар орзуси,
Инқирознинг қайғуси билан,
Васлинг билан ҳамда бўлғуси
Дардли ҳижрон кўрқувси билан;
Онт ичаман мутеъ руҳлару,
Дўстларимнинг тақдирлари-ла,
Менга душман малакларнинг у
Қонсираган шамширлари-ла;
Онт ичаман кўк-ла, дўзах-ла;
Ер санами сан-ла, ва ҳақ-ла,
Сенинг сўнгги бир нигоҳингу,
Энг биринчи ёшинг, оҳингу,

Лабларингнинг гул дамлари-ла,
Ипак сочинг бурамлари-ла,
Онт ичаман айш-ла, кулфат-ла,
Онт ичаман бор муҳаббат-ла,
Эски ўчдан тамом воз кечдим,
Кечдим мағрур ўйлар баҳридан.
Бундан бу ёқ макрим заҳридан
Йўлдан озиб қийналмас ҳеч ким!
Энди осмон билан келишмоқ,
Севмоқ, сиғинмоқни истайман,
Энди эзгуликка эришмоқ,
Унга инонмоқни истайман,
Энди бутун бу оламдаги
Касофати руҳимни қувай:
Кўз ёшим-ла пешонамдаги
Кўк оташин изларин ювай;
Қўй, бу дунё тинч ва воқифсиз
Чечаклансин, гулласин менсиз!
О! Ишонгил; шу замонгача
Висолингга етишиб, сени
Англай олган фақат менгина.
Оёғингга — ҳокимлигимни,
Эрку, ишқу то имонгача
Тўкиб солган фақат менгина.
Ишқингни қиз, ҳадыдек букун
Мен кутаман; айла ҳамият:
Бир марҳамат, бир онинг учун
Қурбон сенга бу абадият.
Йўлларингда эй тоза санам,
Овораман, қалби куюкман.
Ғараздаги каби ишқда ҳам
Вафодорман, инон, буюкман.
Фалакларнинг озод ўғлиман,
Сени кўкка олиб кетаман,
Бу жаҳонга хоқон этаман,
Энг биринчи ёрим бўлурсен.
Ўша ердан, эй гўзал пари,
Гўзаллиги умрсиз бўлган,
Жинойтга, ўлимга тўлган,
На севгида ва на нафратда
Бетаҳлика яшолмайдиган,
Ўз нафсидан ошолмайдиган,
Майда эҳтирос-ла ғафлатда
Қолганларнинг макони — ерга;
Разолату, ғам кони— ерга
Қизғанмасдан назар соларсан,
Нафрат билан ўйга тўларсан.
Билмайсанми ҳалига довур
Одамларнинг ишқи нелигин?
Қон мавжидир, билмасанг — билгин,
Лекин, кунлар ўтар, қон совур.

Эй гўзал ёр, жавоб бер менга,
Айрилликқа, кўз ёшларингга,
Янги чирой алдашларингга,
Хаёлларнинг хоҳиш, зркига,
Ҳорғинликка, хафаликка, ким —
Жиндек қарши туралар? — Ҳеч ким'
Йўқ! Сен учун, эй, севимли ёр,
Тор доира ичра лолу зор
Кундош дағалликка қул бўлиб,
Қайғу билан ҳасратга тўлиб,
Юраксиз ва совуқ инсонлар,
Муғомбир дўст, ёзуз душманлар,
Самарасиз тилак, қўрқувлар
Бўш ва оғир меҳнат, қайғулар
Орасида гулдай сўлишни,
Бекорларга хароб бўлишни
Тақдир азал ёзмаган асло,
Бундай лаҳад қазмаган асло.
Баланд девор остида ғамгин,
Одамлардан, худодан нари
Ибодат-ла ахтариб таскин
Беэҳтирос сўнмайсан пари.
Йўқ! Йўқ! Сени, ажойиб хилқат,
Бошқа олам, бошқа бир қисмат -,
Бошқа азоб, бошқа ҳаяжон —
Кутмакдадир, сен менга инон,
Ташла эски орзуларни сен:
Унут унинг ҳар нарсасини,
Эвазига очиб берай мен
Мағрур идрок дарвозасини,
Менга тобъи руҳларни бутун
Оёғингга чўктирайин тиз,
Сеҳр тўла малаклардан қиз,
Жориялар берай сен учун,
Сенга атаб Шарқ Юлдузидан
Олтин жиға узиб берайин,
Шабнам териб гуллар юзидан
У жиғага тизиб берайин.
Кун ботишнинг лаъли нуридан
Бўйларингга боғичлар ўрай,
Атрофингда ҳаволарни ман
Хушбўй нафас билан тўлдирай.
Қулоғингни ажиб куй билан
Сира тинмай эркалатай мен,
Фирузадан, қаҳраболардан
Кошоналар тайёрлатай мен.
Денгизларнинг тубларин қучай,
Булутлардан баландга учай,
Ер неъматин сенга тутай қиз,
Фармонингга йиғлаб чўкай тиз,
Севгин мени!..

XI

Ва у оҳиста
Ўтдай ёнган лаблари билан
Қизнинг худди хандони писта
Лабларига ёпишди бирдан.
Қиз ялинди. Ёлғон сўз билан
Алдади у, ишонтирди у;
Ёниб турган кучли кўз билан
Тикка боқди ва ёндирди у.
Ханжар каби қоп-қора тунда
Ҳеч давосиз чақнади шунда.
Ҳайҳот! Ҳайҳот! Ёвуз руҳ яна
Яна бир йўл қурди тантана!
Қиз кўксига унинг бўсаси
Ҳайҳот! Ўлим заҳарин қуйди.
Қизнинг дод деб чинқирган саси
Тун тинчлигин ташвишга қўйди.
У товушда муҳаббат, азоб,
Ёлворишу, гина, изтироб,
Ёш умр-ла, алвидолашиш,
Олам билан сўнг жудолашиш —
Ўлим деган хабар бор эди,
Бу энг сўнгги оҳу зор эди.

XII

Шу вақтда тун қоровули
Тақиллатиб тақилдоғини,
Ҳар ён тутиб динг қулоғини
Одат қилган ҳар кунги йўли —
Тикка девор айланасида
Ёлғиз кезиб юрар эди тек.
Бирдан чўчиб, шарпа сезгандек
Қиз ойнасин шунда пастида
Ҳайрон бўлиб тўхтади қолди,
Атрофига тинч қулоқ солди.
Боқар экан у жимжит тунга
Икки лабнинг чўлп-чўлп бўсаси,
Заифона қийқириқ саси
Эшитилгандай туюлди унга.
Чол чўчиди, дили увишди,
Юрагига кир шубҳа тушди.
Лекин, тинди ҳаммаси шу чоқ
Фақат майин шабада йироқ
Япроқларнинг зорин бу ёққа
Келтирарди узоқ ерлардан.
Тоғ дарёси қора қирғоққа
Сўйлар эди ўтмиш сирлардан.
Ваҳим босди, у чол қўрқарди
Ичдан алланелар ўқирди.
Ёвуз руҳни, қора арвоҳни

Хаёллардан қувиб ташлай деб,
Ўйларидан ёмон гуноҳни
Дуолар-ла ювиб ташлай деб,
Дир-дир титраб ўнг қўли билан
Чўқиниб у илтижо этди,
Индамасдан, ўз йўли билан
Шошилганча тез юриб кетди.

XIII

Ухлоқ пари каби беозор,
Тобутида ётар эди қиз,
Оппоқ юзи, у гулдай узор,
Кафандан ҳам оқ эди... Эсиз
Юмилмишди киприги мангу...
Лекин киприк остидаги у
Мудраб ётган кўзлар уйғоқ деб
Ё ўпиш, ё кунга илҳақ деб
Ким ўйламас эди боққанда
Жигари ёш бўлиб оққанда?
Аммоки, у кўзларга қуёш
Олтин нурын қуярди бекор,
Йиғлаб ўпиб қавми-қариндош,
Улар учун қуярди бекор.
Йўқ! Қаттиқдир ўлимнинг дасти,
Уни ҳеч ким бузолмас асти!

XIV

Тамарани хуррам кунлари
Байрамда ҳам ҳеч қачон бу хил
Ясан билан кўрмаганда эл.
Ўсган ерин сарин гуллари
Эски урф-одат бўйича
Қиз устинда ҳид сочишарди,
Ўлик қўлда қолган кўйича
Гўё ер-ла хайрлашарди.
Эҳтиросга тўла юзида
Ўлимдан ҳеч асар йўқ эди.
Унга боққан киши ўзида
У тирик деб кўнгли тўқ эди.
Унда мармар каби ҳам сезги,
Ҳам ақлдан, ҳисдан бегона,
Ўлим каби сирли ва эзги
Бир чиройдан борди нишона.
Лабларида ажаб бир кулги
Қотиб қолмиш эди беозор,
Диққат билан боққан кўзга у
Талай ғамдан берарди ахбор:
У кулгида ҳаётдан жудо
Бўлаётган дилнинг нафрати,
Энг сўнги ўй, сўнги нияти
Ҳамда ерга сассиз алвидо,

Деган каби бир ҳол бор эди;
Қайғусига олам тор эди.
У бурунги ҳаёт кулгиси
Беҳудага қолдирмишди из,
Энди уни не қиларди қиз,
Ҳоким экан ўлим уйқуси?
Бир кулгининг бир ўхшари бор.
Қеч тушганда, қуёш ботганда,
Денгизда зар эриб ўтганда,
Казбек узра кумуш каби қор
Бирпас асраб шафақ нурини
Йилтиллайди узоқдан қиё.
Аммо ярим жонли бу зиё
Ёритмайди кимса йўлини!..

XV

Қўни-қўшни, қавм-қариндош
Ғамли сафар учун йиғилган.
Кўкси қисиб дами тиқилган
Қари Гудал кўзларида ёш,
Фарёд қилиб йиғлаб зору зор,
Сочларини юлиб, сўнгги бор
Оқ отига минди, қўзғалди —
Барча мазор сари йўл олди.
Йўл олисдир, тинмай бирма-бир
Уч кеча-уч кундуз чўзилар:
Боболарин ёнида улар
Тамарага қазмишлар қабр.
Қишлоқларни ўт қўйиб босган,
Ғарибларни талаган, осган
Гудалнинг бир ўтмиш авлоди
Кўкка чиқиб фиғони-доди
Касал бўлиб ётиб қолганда,
Гуноҳларга ботиб қолганда
Айбларини ювмоқ қасдида
Фақат бўрон ўйнаган, учган,
Қарчиғайлар зирвасин қучган
Қоя узра, булут пастида
Уруғига айлаб нишона
Солмоқ бўлган эди бутхона,
Тезда Казбек қорлари аро
Бир калисо ясалди танҳо
Суяклари унда бўлди жо.
Ўша баланд қоя сал ўтмай
Гўристонга айланди базўр,
Кўкка қанча яқин бўлса гўр,
Гўё бир оз иссиқ бўлгандай?
Одамлардан нарида ҳар дам
Гўё сўнгги уйқу бузилмас...
Бекор! Ўтган севинч, ўтган ғам
Ўлганларнинг тушига кирмас...

XVI

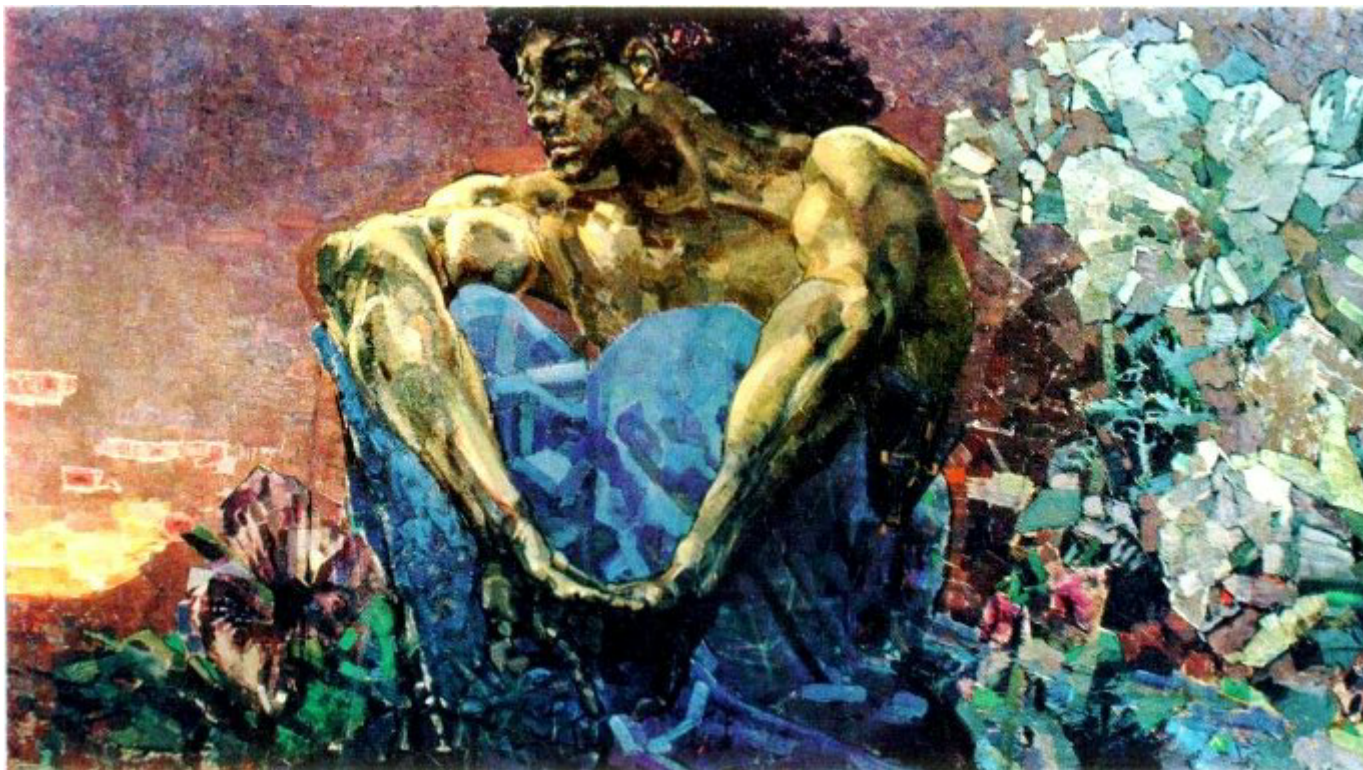
Бир фаришта мовий самодан
Олтин қанот қоқиб ўтарди;
Ул гуноҳкор жонни дунёдан
Қучоғида олиб кетарди.
У юпатиб гуноҳ қизини
Шубҳаларин қуварди ундан,
Гуноҳ билан азоб изини
Кўз ёши-ла юварди ундан:
Жаннат саси олисроқ ердан
Эшитиларкан уларга, бирдан
Уларнинг ҳур йўлларин кесиб,
Худди кучли шамолдек эсиб
Дўзахи руҳ гувиллаб учди,
Қуюн каби самони қучди.
У довулдек кучли эди-ю,
Чақмоқ каби ялтирар эди,
Фурурланиб тентакларча у
«Қиз меники! Йўқол сен!» деди.
Тамаранинг гуноҳкор жони,
Ваҳм билан тўлиб ҳар ёни
Фариштага ўзини урди,
Дуо ўқиб қалтираб турди.
Келажакнинг тақдири шу чоқ
Ҳал бўларди: чунки у тағин
Ғазаб билан солиб қовоғин
Қиз олдида ёймишди қучоқ.
Аммо уни, эй парвардигор,
Шу чоқда ким таний олурди?
Қандай ғазаб билан у ғаддор
Аччиғланиб назар солурди,
Тўлмиш эди буткул сўнгги йўқ —
Душманликнинг ўлим захри-ла
Юзларидан гўрга хос совуқ
Ёғар эди ёвузлик, ҳийла.
«Кет шубҳалар қора руҳи, кет!»
Деди осмон элчиси унга:
«Кет эй беор, чекил эй безбет,
Энди сенинг ҳаддинг йўқ бунга!
Етар шунча тантана қурдинг,
Етар шунча сен йўлдан урдинг;
Энди ҳукм соати етди,
Парвардигор қатъий амр этди!
Ўтди унга синов кунлари,
Ўтди унга азоб тунлари,
Ернинг фоний кийими билан
Зулм занжири ечилди ундан.
Билгил! Уни кўпдан кутардик,
Кўпдан унга биз кўз тутардик.
У шундайин руҳларданди-ки,
Улар учун ҳаёт — бир дамдир,

Бетасалли, бир онли ғамдир.
У шундайин рухларданди-ки,
Раб уларнинг жонли торини
Яратмишдир сарфлаб борини.
Улар асли дунё учунмас,
Ва дунё ҳам улар учунмас!
Қаттиқ баҳо билан сермеҳнат
Шубҳаларин ювди у бутун.
У қийналди, севди. У учун
Энди ишққа очилди жаннат!»
Ёвуз руҳга хўмрайиб боқиб,
Ул фаришта кенг нафас олди,
Севинч билан қанотин қоқиб,
Кўк денгизи ичра йўқолди.
Мағлуб бўлган Иблис шу замон
Тентакона тилаklarини,
Орзулару истакларини
Ҳаммасини қарғаб беомон
Яна мағрур, бир ўзи якка
Бурунгидек беишқ, бепакка
Мулзам бўлиб, қайғуга толди.
Бу жаҳонда тентираб қолди!
Ҳалигача тоғ ён бағрида
Қойишаур водийси узра
Қуюқ булут, туман бағрида
Узоқлардан кўриниб хира
Ғамгин назар ташлаб тўрт томон
У хароба турадир ҳамон.
Ўша ҳақда болалар учун
Ҳикоялар сақламиш кучин...
Рўё каби у тилсиз ҳайкал,
У сеҳрли кунлар гувоҳи,
Қоп-қорайиб кўринар сал-пал
Дарахтларнинг ичидан гоҳи.
Пастда овул чечак отадир:
Ер ям-яшил гуллаб ётадир;
Гувиллаган товушлар пастда
Тоғдан тоққа урилар аста,
Пастда майин шабада елар,
Узоқлардан карвонлар келар,
Кўпикланиб ярқираб ирмоқ,
Қуйи тушмай, сакрайди ҳар ёқ.
Беғам бола каби табиат
Ҳамиша ёш; шўх ҳаёт билан
Қуёш, баҳор наботот билан
Кўнгил очиб ўйнар ҳар соат.
Бир замонлар навбати билан
Ўз даврини кечирган сарой,
Худди дўсту оиласидан
Жудо бўлган, айрилган гадой
Ранги ўчган, ғамгин боқади,

Кўнгилларни ўтда ёқади.
Унинг янги яшовчилари
Ой чиқишин кутиб туралар;
Бу уларнинг хур байрамлари,
Чирқиллашиб ўйнаб юралар.
Янги роҳиб — қари ўргумчак
Уя тўқир сайрашиб чик-чик.
Зангори, кўк калтакесаклар
Майда тошлар ҳамда кесаклар
Орасидан чиқишиб шомда,
Гиз-гизлашиб ўйнашар томда.
Астагина инидан илон
Зинапоя устига чиқар;
Гоҳ кулажак бўлиб бир замон
Калласини пинжигга тикар;
Гоҳ узайиб, ўтган замонда
Катта уруш пайти майдонда
Эсдан чиқиб қолган қиличдек
Қимирламай ётиб олар тек...
Бари ваҳшат; ўтган йиллардан
Ҳеч бир ерда из йўқдир беном:
Асрларнинг қўли булардан
Секин-секин ўчирмиш тамом.
Тили йўқдир, сўзлай олмайди,
Ҳеч нарсани эслатолмайди
На шуҳратли Гудал отидан,
На севимли қизи зотидан.
Аммо улар кўмилган мазор
Зирвадаги бутхона омон,
Оллоҳ паноҳида беозор,
Булут ичра кўринар ҳамон.
Эшигида қоровул бўлиб,
Бошдан-оёқ қорга кўмилиб,
Темир совут ўрнига мангу
Муз кийиниб қотиб турган у
Сақлагучи гранит тошлар
Атрофига совуқ кўз ташлар...
Кўчай деган кўчкилар мудраб
Совуқ уриб, музлашиб, титраб
Тўрт атрофда шалолалардек
Осилишиб турадилар тек!
Бўрон соқчи бўлиб юради,
Деворларнинг чангин суради.
Қўшиқ айтиб бақирар гоҳо,
Соқчиларни чақирар гоҳо.
Бир ажойиб калисо бор деб,
Кавказ тоғларида турар деб,
Оқ булутлар шарқдан елишар:
Сажда қилмоқ учун келишар.
Аммо, кўпдан бу гўрлар узра
Ҳеч ким келиб йиғламас сира.

Тунд Казбекнинг баланд қояси
У ўлжани сақлар, кўз узмас.
Одамларнинг мангу ноласи
Уларнинг тинч уйқусин бузмас.

* Бир хил дотор.

Usmon Nosir qisqa hayotida besh she'riy kitob, bir doston, bir she'riy drama yozib qoldirdi. Bu kitoblar ichida, ayniqsa, «Yurak», «Mehrim» deb atalgan ikki to'plam Usmon Nosir ijodining qo'sh cho'qqisi hisoblanadi. Pushkinning «Bog'chasaroy fontani», Lermontovning «Demon» («Iblis») asarlarini o'zbek tiliga yuksak mahorat bilan tarjima qildi. Shoir qilgan tarjimalar bu mushkul san'atning yorqin namunalari sifatida yangi avlod tarjimonlari uchun mahorat maktabi bo'lib xizmat qilishi shak- shubhasizdir.

Mixail Lermontov **DEMON (IBLIS)** **Usmon Nosir tarjimasi**

Ikkinchi bo'lim

I

«Qo'y, otajon, meni qo'rqitma;
Tamarangni urishmagin, bas.
Men yig'layman, ko'rgin... unutma,
Qi, bu yoshlar birinchi emas.

Olislardan kuyovlar bizga
Oshiqadir behuda, bekor.
Bu el to'lib yotibdi qizga!
Men hech kimga bo'lolmayman yor!
O, so'kmagin, so'kma, otajon:
Qo'rib turibsanki, kundan-kun
Quzgi bargdek yuzlarim so'lg'in;
Yovuz og'u ayladi qurbon!
Qarshi turib bo'lmaydigan vahm —
Bilan makkora ruh qiynaydi,
Meni halok etadi... qil fahm,
Achin! Nahot, ko'zing qiymaydi?!
Aqli aynib qolgan qizingni.
Hasratimni to'kay xudoga,
O'zi saqlar bu yulduzingni.
Mening uchun bu dunyo ichra
Vaqtichog'lik qolmadi sira.
Qo'y, ertaroq bag'riga olsin,
Tobut kabi u qora hujra...»

II

Uni xilvat bir monastirga
Eltib qo'ydi qavmi-qarindosh,
Qo'pol qildan bo'lgan usti-bosh
Yosh ko'krakni botirdi terga.
Baribir, naf bermadi biror
Rohibalik usti-boshi ham.
Yana o'sha: xayoli — mubham,
Avvalgidek ko'ngli beqaror.
Baribir, u hiylakor nido
YO, sham yongan mehrob yonida,
YO sajdaga qo'yganida bet,
Eshitilar hamon ketma-ket...
Ba'zan qora gumbaz ustida
Beiz, tovush chiqarmay sira,
Ko'rinardi u qiz qasdida
Yengil tutun qo'ynida xira.
Yulduz kabi nurlanar edi;
Aldab, qayga imlanar edi?

III

U monastir`, ikki yog'i tog'
Salqin yerda o'rnashgan edi.
Terak, chinor — g'ujum ko'k yaproq
Atrofida o'ynashgan edi...
O'shalarning qo'ynida gohi,
Oralikka inganda kecha,
Ko'rinardi to tong otguncha
Oynasidan tanho yotog'in —
Jimillagan xasta nigohi
Yosh gunohkor qizning chirog'in:

To'rt atrofda, salqin soylarda
Tilsizlikdan qurigan sho'ri,
Sag'analar qorovuli but,
O'lik kabi saqlab bir sukut
Qatorlashib yotgan joylarda
Boshlanardi qushlarning jo'ri.
Toshdan toshga sakrab to'ymagan,
Qo'ng'iroqlar chalib o'ynagan,
Oploq to'lqin urgan buloqlar,
Pastga tushib, go'yo o'rtoqlar
Hammasi bir bo'lishib, gullar —
Orasidan oqib guvillar...

IV

Shimol yoqdan ko'rinar tog'lar,
Ertalabki shafaq nurida
Vodiylarning qo'yni to'rida
Ko'kish tuman erigan choqlar,
Yuzin qibla tomon o'girib
Chaqirganda muazzin azon,
Qo'ng'iroqning savti o'kirib,
Manostirni uyg'otgan zamon,
Yosh gurji qiz tikka tog'lardan
Ko'za olib suvga tushganda,
Gul g'unchalar ochgan bog'lardan
Parrandalar ko'kka uchganda,
Kumush qorli yuksak cho'qqilar
Aks etardi tiniq osmonda,
Kechga yaqin, quyosh botganda
Qizil nurga cho'mardi ular.
Hammasidan baland va mag'rur
Bulutlarni yorib, tepadan
Oq sallali, yo'l-yo'l to'n bilan
Kavkaz shohi — Kazbek ko'rinar.

V

Ammo, bunday toza masarrat
Kirmas edi qiynalib yotgan
Gunohkorlik o'yiga botgan
Tamaraning ko'ngliga albat,
Olam unga begona edi.
Undagi bor narsalar butun
Azob uchun bahona edi —
Ham oppoq tong, ham qorong'u tun.
Yer yuzini bosganda tinchlik,
Mizg'imasdan kechalar bo'yi,
But oldida yiqilgan ko'yi,
Hushdan ketib yig'lardi sho'rlik.
Ho'ngir-ho'ngir yuksalgan yig'i
Go'yo daydi o'g'rining tig'i
Qo'rqitardi tungi yo'lchini.

Vahim qilib, bilmay tinchini
«Bu — g'orlarda bog'liq alvasti
Chekkan fig'on!» deb o'ylardi u.
Qulog'ini olmasdan asti
Horgan otnn tezlar edi: chu!

VI

G'am-hasratga botgan Tamara
Derazaning tagida tanho,
Xayollarga cho'milib goho,
O'tiradi yig'lab bechora.
Uzoqlarga tashlaydi nigoh,
Tun bo'yi hech tinmay kutadi...
Kimdir unga deydi: keladi!
Chidolmasdan tortadi u oh.
Qayg'ularga to'lgan ko'z bilan,
Ajob, shirin, yumshoq so'z bilan,
Bekorlarga ko'rinmagan u,
Bekor erka qilmagan uyqu.
Ko'pdan beri orziqardi qiz.
Avliyolar uchun cho'ksa tiz,
Ko'ngli hamon unga ketganin,
O'zi bilmay nega ekanin,
Charchab, tolib og'ir kurashdan
Orom olay desa biron pas,
Bolish botar — bo'lib otashdan
Kuydiradi, ololmay nafas.
Sachrab turib, qaltiraydi qiz
Go'yo ishq tundagi yulduz,
Ko'ksi, butun tani yonadi,
Nafas qisar, ko'zida tuman,
Tashna quchoq birdan qonadi,
Labda bo'sa eriydi shu on...

.....

.....

VII

Choyshab yozdi shom qorong'usi
Gurjistonning tog'u toshiga,
Keldi Iblis toshib tuyg'usi
Monastirga — qizning qoshiga.
Lekin, unga xalal bergali
Botinolmay gangidi uzoq.
Tayyor edi u, go'yo, shu choq
Yovuz niyatidan kechgali.
Ne qilishni bilmay, tentirab
Kezdi devor ostida sokin.
Havo tip-tinch. Shamol yo'q. Lekin
Barglar undan qo'rqdi dildirab...
Ko'z tashladi tepaga asta;
Terazani lampa yoritar.
U angladi shunda birpasda:
Qiz kimgadir ko'pdan ko'z tutar!
Ana, chingar* jaranglab ketdi,
Eshitildi kuylagan ovoz.
O, u, qanday shirin, latif soz,
Zarbi ko'ngil tubiga yetdi...
Xuddi ko'z yoshidan birma-bir
To'kildi u tovush, to'kildi...
Muncha notinch yurak qurmag'ur:
Bardosh tugab, choki so'kildi.
U ashula shunday soz edi,
Shunday yumshoq dilnavoz edi,
Ki yer uchun atalib, go'yo
Ko'kda to'qilgan ovoz edi.
Unutilgan do'st bilan yana
Ko'rishmakni ixtiyor etgan,
Tunni xilvat topganu, pana —

yo'llar bilan bu yerga yetgan
Biron malak emasmikan bu?
Shunda Iblis eng birinchi bor
Muhabbatning dardini tuydi...
Nola chekib dili zoru zor,
Ishq o'tida lovillab kuydi.
Qo'rqib, jilmoq bo'ldi bu yerdan...
Qanotini ko'tarolmadi!
Ajab! Quruq ko'zidan birdan
Yoshi oqdi... Hech chidolmadi...
O'sha joyda haliga qadar
Odam yoshi emas, o'sha yosh,
O'sha o'tdek yosh kuydirgan tosh,
Yakka, qora, kuygan tosh yotar...

VIII

Qizni sevar bo'lib kirar u
Marhamatli dil bilan shu choq;
Vaqti yetdi, kutilgan orzu
Ushaldi deb o'ylab, xush dimog',
Shu payt uning g'ururli qalbi,
Birinchi bor uchrashar kabi,
Intizorlik qaltirog'ini,
Lol va majqul sir qiynog'ini
Angladi... Bu qo'rqinch hol edi,
Yomon tasodifga fol edi.
To'g'ridan ham, kirsaki, unda
Nur kiyingan jannat elchisi,
Ul gunohkor qizning soqchisi
Malak yashnab turardi tunda.
Shu choq qizni aylab sarishta,
Qanotiga olib farishta,
Asradi u yovuz dushmandan.
Pok iloqiy nurlar shu ondan —
Kir nigohni ko'r qildi butun;
Iblis ko'zin qopladi tutun...
Shunda shirin salom o'rniga
Og'ir itob eshitildi unga:

IX

«Ey niyati buzuq ruh, tunda
Qim chaqirdi seni, ayt menga!
Senga muxlis kishi yo'q bunda,
Ko'p erkinlik berma qaddingga.
Haligacha bu yerda birpas
Yovuzlik hech olmamish nafas.
Mening ishqim, pok sanamimga
Sola ko'rma qora izingni.
Qet! Uchirgim men yulduzingni,
Saqlanib qol!»
Va Iblis unga

Taqqir bilan jilmayib boqdi;
Nigohini rashk o'ti yoqdi;
Qaytalabdan o'tli dilidan
Eski nafrat zahari oqdi.
«U meniki!— dedi riyokor,—
Qiz meniki! Uni qoldir, bas!
Kech qolding sen ey, himoyakor
Men va unga sen hokim emas!
Qizning g'urur to'la ko'ngliga
O'z muhrimii bosib qo'yganman:
Sen ket, bunda men o'zim ega,
Men hukmron, uni sevganman!»
Shunda malak g'amgin ko'z bilan
U bechora qizga bir boqdi;
Qanotini ohista qoqdi,
So'ngra g'oyib bo'ldi ko'zlardan...

X

T a m a r a

O! Sen kimsan, so'zlaring tubsiz,
Do'zax yubordimi, yo jannat
Ne istaysan?

D y e m o n

Sen go'zalsan, qiz!

T a m a r a

Gapir, kimsan? Javob ber, anglat!

D y e m o n

Men u menki, sen yarim tuni
Quloq solib tinglading uni.
Uning fikri oldi hushingni,
Uning dardin anglagan bo'lding.
Uning o'yi bilan liq to'lding.
U band etdi o'ngu tushingni.
Men u menki, e go'zal pari,
Kimsa sevmas, achinmas uni.
Qullarimga men yerda ofat,
Ozodlik va idrok shohiman.
Men — malaklar, ko'klarga dushman,
Tabiatga yovuz kasofat.
Lekin, mana, boq: dog'ingda men,
Tuproq kabi oyog'ingda men!
Mvn keltirdim egib boshimni
Ishqing mayin ibodati-la,
Eng birinchi yer azobi-la,
Eng birinchi to'kkan yoshimni,
Qabul ayla, ol go'zal, buni,

Yorit umrim saodatini.
Quloq solgil ohu zorimga:
Birgina so'z bilan meni sen
Yana ko'kka qaytarolasan,
Ey parizod, qizg'an holimga;
Ishqing ezgu libosin kiyib,
Yovuzlikdan dilimni tiyib,
U dargohda porloq nur kabi,
Yangi malak, yosh bir hur kabi
Qayta yashar edim men u chog',
Rahming kelsin, ahvolimga boq,
Yalinaman, tinglagil meni,
Asiringman, sevaman seni!
Seni avval bir yo'l ko'rdimu,
Ajalsizlik, hokimligimga
O'tli nafrat, qarshi bir tuyg'u
Chaqmoq kabi tushdi dilimga.
Beixtiyor yerning yarmi g'am-
Shodligiga hasad qildim men:
Senday yashash istadim men ham,
Sensiz uni fano bildim men.
Qonsiz qalbim jimirlab ketdi,
Umidli nur jonlandi unda.
Bir dard eski yara tubida
Ilon kabi qimirlab ketdi.
Sensiz nima bu abadiyat?
Sensiz nima menga mulk, niyat?
Quruq so'zdir, tutmas asodir,
Xudosi yo'q keng kalisodir.

T a m a r a

Ey makkor ruh, chekil ey beor,
Inonmayman dushmanga, yo'qol!
Parvardigar... Hayhot! Bu ne hol!
Sig'ingani yo'q menda mador...
Halokatli og'u boshimni
O'rab olmish, to'kar yoshimni!
Ey hiylakor, ne kerak senga?
Tingla, meni xarob etasan!
So'zing otash, zahardir menga,
Gapir, nechun meni sevasan?

D y e m o n

Ey go'zal qiz, nechunmi? — Hayhot,
Bilmam!.. Yangi hayotga to'lib,
Yangi ishqning asiri bo'lib,
Senda ko'rib baxtinga najot,
Jahannamning og'ir toshini
Jinoyatli boshimdan otdim,
Hechga butun o'tmishni sotdim.
Kel, dardimning qil ilojini.

Shu qop-qora ko'zlaring malak
Ham do'zaxim, ham jannatimdir.
Quvg'undini etma ko'p halak,
Olov tushgan qalbini tindir.
Tingla meni, ishon, rost bilan
Bu yerda yo'q ehtiros bilan
Seni shunday sevamanki men,
Asti bunday sevolmaysan sen:
Barcha o'yim, barcha niyatim,
Ochiq ko'nglim va hamiyatim,
Sha'nu shavkat, hukmdorligim,
Butun umrim, butun borligim —
Hayotim-la sevaman, go'zal!
Yuragimga surating azal
O'rnatilmish edi ilgari.
Ajralmasdan mendan hech qachon
Ko'z oldimda yashnab u hamon
Birga yurgan edi, ey pari!
Bu shirin nom azal bor edi:
Ko'pdan menga hayajon solib,
Kecha-kunduz hushimni olib,
Qulog'imda jaranglar edi.
Mas'ud kunlarimda jannatda
Sen bilan men edim furqatda.
Oh, agar sen bilsaydingki, qiz,
Butun umr — asrlar beiz,
Huzur qilish va azob chekish,
Yovuzlikka maqto'v kutmaslik,
Yaxshilikka ehson ko'rmaslik,
O'zing uchun yashash, entikish,
Bu abadiy kurashda yana
Bekelishuv va betantana
Kun o'tkazish — qanday og'ir ish!
Ham achinish, ham achinmaslik,
Har narsani anglash va sezish,
Hech narsani ko'zga ilmaslik,
Hammasidan tahqir-la bezish!..
La'natini yog'dirib xudo,
Dargohidan aylagach judo,
Tabiatning quchog'i butun
Muzday sovub qoldi men uchun.
Ko'z oldimda yastanib shunda
Moviylandi koinot; unda
Ko'pdan menga tanish, ziynatdor
Sayyoralar to'pini ko'rdim.
Oltin toj-la uchardi ular;
Oh, ne xo'rlik, baridan so'rdim,
Hech bittasi nazar solmadi
Eski do'stni taniy olmadi.
Shunda qahrim kelib ularni,—
O'zim kabi quvg'undilarni

Ro'baro' chaqirdim. Biroq,
U yovuz yuz, yovuz ko'zlarni,
Evoh! Taniy olmadim u choq.
Bu ahvoldan qiynaldim yomon;
Vahimaga to'lib shu zamon,
Qanotimni silkib yo'l oldim.
Qayga? Nechun? O'zim bilmasdan,
Eski do'stlar ko'zga ilmasdan,
Unutdilar... Men yakka qoldim:
Shundan keyin jahon men uchun
Behisht kabi tor o'ldi butun,
Oqimning hur istagi bilan
Borar joyin manzilin bilmay,
Besukunu hamda beelkan
Oqib ketayotgan kemaday;
Gohi paytlar saharda yolg'iz
Ko'k gumbazda qorayib yurgan,
To'rt tarafga o'zini urgan,
Xudo bilsin, qaydan, qay sari
Tinim bilmay bemaqsad, beiz
Uchgan bulut parcha singari
Men ham uchar edim beqaror
Hamdam izlab o'zimga zor-zor!
Insonga ko'p hokim bo'lmadim,
O'rgatmadim gunohlarga ko'p.
Yaxshilikni tamom xo'rladim.
Odillikni yerga urdim xo'p,
Uzoq emas... Toza imonning
Alangasin o'chirdim oson...
Mehnatimga arzirmi hech on
Ahmoq, munofiqi insonning?
Men qiynaldim, jahondan bezdim,
Tog'lararo berkinib kezdim,
Xuddi ko'kdan otilgan yulduz —
Tun qo'ynida daydidim yolg'iz.
Tanho yo'lchi tunda yiroqdan
Makrim bilan bir o't ko'rardi,
Otini tez unga burardi.
Borib-borib baland qirg'oqdan
Jahannamga to'ntarilardi,
O! Bekorga faryod qilardi,
Jar toshlari botardi qonga...
Parcha-parcha bo'lgan insonga
E'tiborsiz kulib boqardim,
Shodlanardim, qanot qoqardim
Ammo tezdin g'azabning qora
Bu o'yini yoqmasdan qoldi,
Qon sayridan ko'zlarim toldi!
Men isyonkor tabiat aro
Dil zorini bosmoqchi bo'lib,
Buzuq o'ydan qochmoqchi bo'lib

Unutilmas narsalarni ham
Unutmoqqa ont ichib mahkam
Bor olamdan tamom jirkanib,
Kuchli bo'ron bilan urushda
Chaqmoq, tuman ichra burkanib,
Quyunlarni o'ynab burishda
Bulutlarning ustida uchdim,
Qeng fazoning qo'ynini quchdim,
Kelib ketgan hamda kelgusi
Odamlarning barcha qayg'usi,
Barcha mehnat, barcha kulfati,
Barcha chekkan g'am, uqubati,
Hammasini jam qil o'zingga;
So'ngra mening hali so'lmagan,
Olam unga iqror bo'lmagan,
Tanilmagan zo'r azobimdan
Bir lahzani keltir ko'zingga...
Ular nima bunga nisbatan?
Odam nedir? Nedir ish, umri?
Kelib ketgan va kelib ketar...
Umid borki, hukmdor tangri
Hukm etsa ham, afv eta olar!
Mening qayg'um bo'lsa muttasil,
Shu yerdadir, hech qachon o'lmas,
U men kabi abadiy, asl,
Mendek uning oxiri bo'lmas!
U ajralmas, men bilan yashar,
Goh ilondek o'ynar, to'lg'amar,
Goh olovdek kuydirib yonar,
Goh tosh kabi fikrimni bosar,—
O'lgan umid, o'lgan ehtiros
Qabridir u. Asti buzilmas!..

T a m a r a

Qayg'ularing ne kerak menga?
Bas qil dedim, bas dedim senga,
Gunohkorsan...

I b l i s

Sengami, hur hiz?

T a m a r a

Eshitarlar...

I b l i s

Tanhomasmi biz?

T a m a r a

Xudoyim-chi?

I b l i s

Bizni ko'rmay u,
Ko'k bilan band, yerni so'rmay u.

T a m a r a

Jazolar-chi, do'zax o'ti-chi?

I b l i s

Hech gap emas, tinglagin picha,
Sen sazomni urmasang yerga
Do'zaxda ham bo'larmiz birga.

T a m a r a

Ey tuyqusdan yo'liqqan do'stim,
Kim bo'lsang bo'l, baribir jo'shdim,
Rohatimni mangu yo'qotib,
Ajab majqul farrahga botib,
Ixtiyorsiz tinglayman seni.
Agar bordi aldasang meni,
So'zing yolg'on bo'lsa mabodo...
Bu na sharaf! Rahm et ey xudo.
Mening ko'nglim senga ne kerak?
Sen ko'rmagan barcha qizlardan,
Chiroy shohi u yulduzlardan
Nahot, ko'kka men qimmatliroq?
Ular, hayot! Hammadan go'zal,
Ta'rifi yo'q gul chiroylarin
Yerdagidek qizlik joylarin
O'lim qo'li buzmagani azal.
Yo'q! Sen menga qasamyod ayla,
O'ylaringdan kech, barbod ayla,
Ko'rasanmi g'am chekaman men;
Xotin hissin ko'rmoqdasan sen!
Yuragimda shubha bor senga...
Ammoki sen barchasin tuyding,
Hammasini bilasan, suyding,
Rahming kelar albatta menga!
Ont ich... yovuz bisotingdan kech,
Va'da bergin, inontir, uqdir.
Nahot, bo'lak buzilmagan hech
Na bir qasam, na va'da yo'qdir?

I b l i s

Ont ichaman xilqatning boshi,
Hamda uning so'ng nafasi-la,
Jinoyatning uyatli toshi,
Haqiqatning tantanasi-la!
Ont ichaman zafar orzusi,
Inqirozning qayg'usi bilan,

Vasling bilan hamda bo'lg'usi
Dardli hijron qo'rquvsi bilan;
Ont ichaman mute' ruhlari,
Do'stlarimning taqdirlari-la,
Menga dushman malaklarning u
Qonsiragan shamshirlari-la;
Ont ichaman ko'k-la, do'zax-la;
Yer sanami san-la, va haq-la,
Sening so'nggi bir nigohingu,
Eng birinchi yoshing, ohingu,
Lablaringning gul damlari-la,
Ipak soching buramlari-la,
Ont ichaman aysh-la, kulfat-la,
Ont ichaman bor muhabbat-la,
Eski o'chdan tamom voz kechdim,
Kechdim mag'rur o'ylar bahridan.
Bundan bu yoq makrim zahridan
yo'ldan ozib qiynalmas hech kim!
Endi osmon bilan kelishmoq,
Sevmoq, sig'inmoqni istayman,
Endi ezgulikka erishmoq,
Unga inonmoqni istayman,
Endi butun bu olamdagi
Kasofati ruhimni quvay:
Ko'z yoshim-la peshonamdagi
Ko'k otashin izlarin yuvay;
Qo'y, bu dunyo tinch va voqifsiz
Chechaklansin, gullasin mensiz!
O! Ishongil; shu zamongacha
Visolingga yetishib, seni
Anglay olgan faqat mengina.
Oyog'ingga – hokimligimni,
Erku, ishqu to imongacha
To'kib solgan faqat mengina.
Ishqingni qiz, hadyadek bukun
Men kutaman; ayla hamiyat:
Bir marhamat, bir oning uchun
Qurbon senga bu abadiyat.
Yo'llaringda ey toza sanam,
Ovoraman, qalbi kuyukman.
G'arazdagi kabi ishqda ham
Vafodorman, inon, buyukman.
Falaklarning ozod o'g'liman,
Seni ko'kka olib ketaman,
Bu jahonga xoqon etaman,
Eng birinchi yorim bo'lursen.
O'sha yerdan, ey go'zal pari,
Go'zalligi umrsiz bo'lgan,
Jinoyatga, o'limga to'lgan,
Na sevgida va na nafratda
Betahluka yasholmaydigan

O'z nafsidan osholmaydigan,
Mayda ehtiros-la g'aflatda
Qolganlarning makoni – yerga;
Razolatu, g'am koni– yerga
Qizg'anmasdan nazar solarsan,
Nafrat bilan o'ygga to'larsan.
Bilmaysanmi haliga dovur
Odamlarning ishqini neligin?
Qon mavjidir, bilmasang – bilgin,
Lekin, kunlar o'tar, qon sovuq.
Ey go'zal yor, javob ber menga,
Ayrilliqqa, ko'z yoshlaringga,
Yangi chiroy aldashlaringga,
Xayollarning xohish, zrkiga,
Horg'inlikka, xafalikka, kim –
Jindek qarshi turalar? – Hech kim'
Yo'q! Sen uchun, ey, sevimli yor,
Tor doira ichra lolu zor
Kundosh dag'allikka qul bo'lib,
Qayg'u bilan hasratga to'lib,
Yuraksiz va sovuq insonlar,
Mug'ombir do'st, yozuz dushmanlar,
Samarasiz tilak, qo'rquvlar
Bo'sh va og'ir mehnat, qayg'ular
Orasida gulday so'lishni,
Bekorlarga xarob bo'lishni
Taqdir azal yozmagan aslo,
Bunday lahad qazmagan aslo.
Baland devor ostida g'amgin,
Odamlardan, xudodan nari
Ibodati-la axtarib taskin
Beehtiros so'nmaydan pari.
Yo'q! Yo'q! Seni, ajoyib xilqat,
Boshqa olam, boshqa bir qismat -,
Boshqa azob, boshqa hayajon –
Kutmakdadir, sen menga inon,
Tashla eski orzularni sen:
Unut uning har narsasini,
Evaziga ochib beray men
Mag'rur idrok darvozasini,
Menga tob'i ruhlarni butun
Oyog'ingga cho'ktirayin tiz,
Sehr to'la malaklardan qiz,
Joriyalar beray sen uchun,
Senga atab Sharq Yulduzidan
Oltin jig'a uzib berayin,
Shabnam terib gullar yuzidan
U jig'aga tizib berayin.
Kun botishning la'li nuridan
Bo'ylaringga bog'ichlar o'ray,
Atrofigda havolarni man

Xushbo'y nafas bilan to'ldiray.
Qulog'ingni ajib kuy bilan
Sira tinmay erkalatay men,
Firuzadan, qahrabolardan
Koshonalar tayyorlatay men.
Dengizlarning tublarin quchay,
Bulutlardan balandga uchay,
Yer ne'matin senga tutay qiz,
Farmoningga yig'lab cho'kay tiz,
Sevgin meni!..

XI

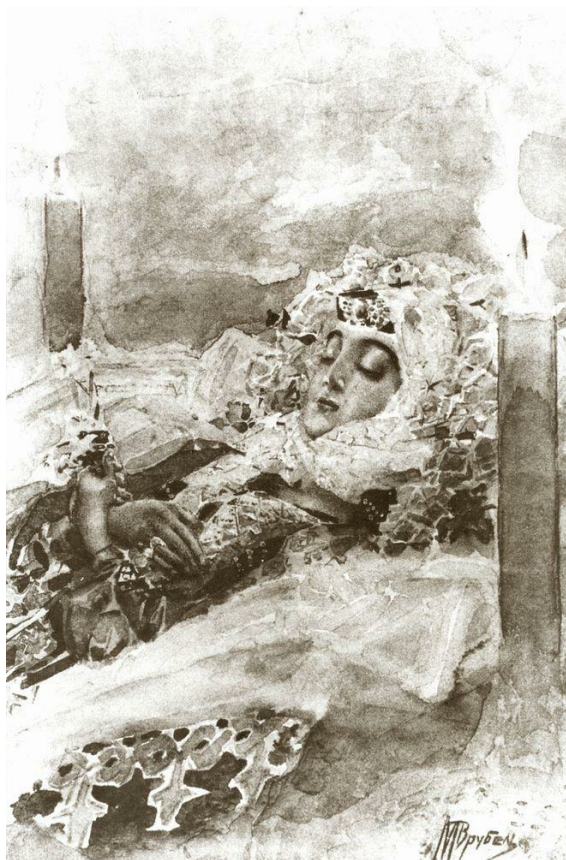
Va u ohista
O'tday yongan lablari bilan
Qizning xuddi xandoni pista
Lablariga yopishdi birdan.
Qiz yalindi. Yolg'on so'z bilan
Aldadi u, ishontirdi u;
Yonib turgan kuchli ko'z bilan
Tikka boqdi va yondirdi u.
Xanjar kabi qop-qora tunda
Hech davosiz chaqnadi shunda.
Hayhot! Hayhot! Yovuz ruh yana
Yana bir yo'l qurdi tantana!
Qiz ko'ksiga uning bo'sasi
Hayhot! O'lim zaharin quydi.
Qizning dod deb chinqirgan sasi
Tun tinchligin tashvishga qo'ydi.
U tovushda muhabbat, azob,
Yolvorishu, gina, iztirob,
Yosh umr-la, alvidolashish,
Olam bilan so'ng judolashish —
O'lim degan xabar bor edi,
Bu eng so'nggi ohu zor edi.

XII

Shu vaqtda tun qorovuli
Taqillatib taqildog'ini,
Har yon tutib ding qulog'ini
Odat qilgan har kungi yo'li —
Tikka devor aylanasi
Yolg'iz kezib yurar edi tek.
Birdan cho'chib, sharpa sezgandek
Qiz oynasin shunda pastida
Hayron bo'lib to'xtadi qoldi,
Atrofiga tinch quloq soldi.
Boqar ekan u jimjit tunga
Ikki labning cho'lp-cho'lp bo'sasi,
Zaifona qiyqiriq sasi
Eshitilganday tuyuldi unga.
Chol cho'chidi, dili uvishdi,

Yuragiga kir shubha tushdi.
Lekin, tindi hammasi shu choq
Faqat mayin shabada yiroq
Yaproqlarning zorin bu yoqqa
Keltirardi uzoq yerlardan.
Tog' daryosi qora qirg'oqqa
So'ylar edi o'tmish sirlardan.
Vahim bosdi, u chol qo'rqardi
Ichdan allanelar o'qirdi.
Yovuz ruhni, qora arvojni
Xayollardan quvib tashlay deb,
O'ylaridan yomon gunohni
Duolar-la yuvib tashlay deb,
Dir-dir titrab o'ng qo'li bilan
Cho'qinib u iltijo etdi,
Indamasdan, o'z yo'li bilan
Shoshilganча tez yurib ketdi.

XIII

Uxloq pari kabi beozor,
Tobutida yotar edi qiz,
Oppoq yuzi, u gulday uzor,
Kafandan ham oq edi... Esiz
Yumilmishdi kiprigi mangu...
Lekin kiprik ostidagi u
Mudrab yotgan ko'zlar uyg'oq deb
YO o'pish, yo kunga ilhaq deb

Kim o'ylamas edi boqqanda
Jigari yosh bo'lib oqqanda?
Ammoki, u ko'zlarga quyosh
Oltin nurin quyardi bekor,
Yig'lab o'pib qavmi-qarindosh,
Ular uchun kuyardi bekor.
Yo'q! Qattiqdir o'limning dasti,
Uni hech kim buzolmas asti!

XIV

Tamarani xurram kunlari
Bayramda ham hech qachon bu xil
Yasan bilan ko'rmaganda el.
O'sgan yerin sarin gullari
Eski urf-odat bo'yicha
Qiz ustinda hid sochishardi,
O'lik qo'lda qolgan ko'yicha
Go'yo yer-la xayrlashardi.
Ehtirosga to'la yuzida
O'limdan hech asar yo'q edi.
Unga boqqan kishi o'zida
U tirik deb ko'ngli to'q edi.
Unda marmar kabi ham sezgi,
Ham aqldan, hisdan begona,
O'lim kabi sirli va ezgi
Bir chiroydan bordi nishona.
Lablarida ajab bir kulgi
Qotib qolmish edi beozor,
Diqqat bilan boqqan ko'zga u
Talay g'amdan berardi axbor:
U kulgida hayotdan judo
Bo'layotgan dilning nafrati,
Eng so'nggi o'y, so'nggi niyati
Hamda yerga sassiz alvido,
Degan kabi bir hol bor edi;
Qayg'usiga olam tor edi.
U burungi hayot kulgisi
Behudaga qoldirmishdi iz,
Endi uni ne qilardi qiz,
Hokim ekan o'lim uyqusi?
Bir kulgining bir o'xshari bor.
Qech tushganda, quyosh botganda,
Dengizda zar erib o'tganda,
Kazbek uzra kumush kabi qor
Birpas asrab shafaq nurini
Yiltillaydi uzoqdan qiyo.
Ammo yarim jonli bu ziyo
Yoritmaydi kimsa yo'lini!..

XV

Qo'ni-qo'shni, qavm-qarindosh

G'amli safar uchun yig'ilgan.
Ko'ksi qisib dami tiqilgan
Qari Gudal ko'zlarida yosh,
Faryod qilib yig'lab zoru zor,
Sochlarini yulib, so'nggi bor
Oq otiga mindi, qo'zg'aldi —
Barcha mozor sari yo'l oldi.
Yo'l olisdir, tinmay birma-bir
Uch kecha-uch kunduz cho'zilar:
Bobolarin yonida ular
Tamaraga qazmishlar qabr.
Qishloqlarni o't qo'yib bosgan,
G'ariblarni talagan, osgan
Gudalning bir o'tmish avlodi
Ko'kka chiqib fig'oni-dodi
Kasal bo'lib yotib qolganda,
Gunohlarga botib qolganda
Ayblarini yuvmoq qasdida
Faqat bo'ron o'ynagan, uchgan,
Qarchig'aylar zirvasin quchgan
Qoya uzra, bulut pastida
Urug'iga aylab nishona
Solmoq bo'lgan edi butxona,
Tezda Kazbek qorlari aro
Bir kaliso yasaldi tanho
Suyaklari unda bo'ldi jo.
O'sha baland qoya sal o'tmay
Go'ristonga aylandi bazo'r,
Ko'kka qancha yaqin bo'lsa go'r,
Go'yo bir oz issiq bo'lganday?
Odamlardan narida har dam
Go'yo so'nggi uyqu buzilmas...
Bekor! O'tgan sevinch, o'tgan g'am
O'lganlarning tushiga kirmas...

XVI

Bir farishta moviy samodan
Oltin qanot qoqib o'tardi;
Ul gunohkor jonni dunyodan
Quchog'ida olib ketardi.
U yupatib gunoh qizini
Shubhalarin quvardi undan,
Gunoh bilan azob izini
Ko'z yoshi-la yuvardi undan:
Jannat sasi olisroq yerdan
Eshitilarkan ularga, birdan
Ularning hur yo'llarin kesib,
Xuddi kuchli shamoldek esib
Do'zaxi ruh guvillab uchdi,
Quyun kabi samoni quchdi.
U dovuldek kuchli edi-yu,

Chaqmoq kabi yaltirar edi,
G'ururlanib tentaklarcha u
«Qiz meniki! Yo'qol sen!» dedi.
Tamaraning gunohkor joni,
Vahm bilan to'lib har yoni
Farishtaga o'zini urdi,
Duo o'qib qaltirab turdi.
Kelajakning taqdiri shu choq
Hal bo'lardi: chunki u tag'in
G'azab bilan solib qovog'in
Qiz oldida yoymishdi quchoq.
Ammo uni, ey parvardigor,
Shu choqda kim taniy olurdi?
Qanday g'azab bilan u g'addor
Achchig'lanib nazar solurdi,
To'lmish edi butkul so'nggi yo'q —
Dushmanlikning o'lim zahri-la
Yuzlaridan go'rga xos sovuq
Yog'ar edi yovuzlik, hiyla.
«Ket shubhalar qora ruhi, ket!»
Dedi osmon elchisi unga:
«Ket ey beor, chekil ey bezbet,
Endi sening hadding yo'q bunga!
Yetar shuncha tantana qurding,
Yetar shuncha sen yo'ldan urding;
Endi hukm soati yetdi,
Parvardigor qat'iy amr etdi!
O'tdi unga sinov kunlari,
O'tdi unga azob tunlari,
Yerning foniy kiyimi bilan
Zulm zanjiri yechildi undan.
Bilgil! Uni ko'pdan kutardik,
Ko'pdan unga biz ko'z tutardik.
U shundayin ruhlardandi-ki,
Ular uchun hayot — bir damdir,
Betasalli, bir onli g'amdir.
U shundayin ruhlardandi-ki,
Rab ularning jonli torini
Yaratmishdir sarflab borini.
Ular asli dunyo uchunmas,
Va dunyo ham ular uchunmas!
Qattiq baho bilan sermehnat
Shubhalarin yuvdi u butun.
U qiynaldi, sevdi. U uchun
Endi ishqqa ochildi jannat!»
Yovuz ruhga xo'mrayib boqib,
Ul farishta keng nafas oldi,
Sevinch bilan qanotin qoqib,
Ko'k dengizi ichra yo'qoldi.
Mag'lub bo'lgan Iblis shu zamon
Tentakona tilaklarini,

Orzularu istaklarini
Hammasini qarg'ab beomon
Yana mag'rur, bir o'zi yakka
Burungidek beishq, bepakka
Mulzam bo'lib, qayg'uga toldi.
Bu jahonda tentirab qoldi!
Haligacha tog' yon bag'rida
Qoyishaur vodiysi uzra
Quyuc bulut, tuman bag'rida
Uzoqlardan ko'rinib xira
G'amgin nazar tashlab to'rt tomon
U xaroba turadir hamon.
O'sha haqda bolalar uchun
Hikoyalar saqlamish kuchin...
Ro'yo kabi u tilsiz haykal,
U sehrli kunlar guvohi,
Qop-qorayib ko'rinar sal-pal
Daraxtlarning ichidan gohi.
Pastda ovul chechak otadir:
Yer yam-yashil gullab yotadir;
Guvillagan tovushlar pastda
Tog'dan toqqa urilar asta,
Pastda mayin shabada yelar,
Uzoqlardan karvonlar kelar,
Ko'piklanib yarqirab irmoq
Quyi tushmay, sakraydi har yoq.
Beg'am bola kabi tabiat
Hamisha yosh; sho'x hayot bilan
Quyosh, bahor nabotot bilan
Ko'ngil ochib o'ynar har soat.
Bir zamonlar navbati bilan
O'z davrini kechirgan saroy,
Xuddi do'stu oilasidan
Judo bo'lgan, ayrilgan gadoy
Rangi o'chgan, g'amgin boqadi,
Ko'ngillarni o'tda yoqadi.
Uning yangi yashovchilari
Oy chiqishin kutib turalar;
Bu ularning hur bayramlari,
Chirqillashib o'ynab yuralar.
Yangi rohib – qari o'rgumchak
Uya to'qir sayrashib chik-chik.
Zangori, ko'k kaltakesaklar
Mayda toshlar hamda kesaklar
Orasidan chiqishib shomda,
Giz-gizlashib o'ynashar tomda.
Astagina inidan ilon
Zinapoya ustiga chiqar;
Goh kulajak bo'lib bir zamon
Kallasini pinjiga tiqar;
Goh uzayib, o'tgan zamonda

Katta urush payti maydonda
Esdan chiqib qolgan qilichdek
Qimirlamay yotib olar tek...
Bari vahshat; o'tgan yillardan
Hech bir yerda iz yo'qdir benom:
Asrlarning qo'li bulardan
Sekin-sekin o'chirmish tamom.
Tili yo'qdir, so'zlay olmaydi,
Hech narsani eslatolmaydi
Na shuhratli Gudal otidan,
Na sevimli qizi zotidan.
Ammo ular ko'milgan mozor
Zirvadagi butxona omon,
Olloh panohida beozor,
Bulut ichra ko'rinar hamon.
Eshigida qorovul bo'lib,
Boshdan-oyoq qorga ko'milib,
Temir sovut o'rniga mangu
Muz kiyinib qotib turgan u
Saqlaguchi granit toshlar
Atrofiga sovuq ko'z tashlar...
Ko'chay degan ko'chkilar mudrab
Sovuq urib, muzlashib, titrab
To'rt atrofda shalolalardek
Osilishib turadilar tek!
Bo'ron soqchi bo'lib yuradi,
Devorlarning changin suradi.
Qo'shiq aytib baqirar goho,
Soqchilarni chaqirar goho.
Bir ajoyib kaliso bor deb,
Kavkaz tog'larida turar deb,
Oq bulutlar sharqdan yelishar:
Sajda qilmoq uchun kelishar.
Ammo, ko'pdan bu go'rlar uzra
Hech kim kelib yig'lamas sira.
Tund Kazbekning baland qoyasi
U o'ljani saqlar, ko'z uzmas.
Odamlarning mangu nolasi
Ularning tinch uyqusin buzmas.